

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

kassák lajos hozzászólása a ptoc helyiségében értelmiség szocializmusa címen rendezett vitához

e. i. gumbel: osztályharc és statisztika • justus pál, nádass józsef, nádas endre: a fascizmus másik arca • munkáslevelek • székely béla: a történelmi jézus • r. maran: egy faj haláltusája • gergő endre: a fénykép kulturája • beregi tivadar: martinovics-dráma • mária béla és vas istván versei • képek • gazdag figyelőrovat

6

1 9 2 9 m á r c i u s

felhívás barátainkhoz és olvasóinkhoz!

a fejlődés és előrelépés szolgálatában a fejlődő és feltörekvő ember egyik legerősebb fegyvere a kultúra. ha a mainál fejlődöttebb embertípust és szociálisabb társadalmi közösséget akarunk kialakítani, akkor a kulturáért és a kultúra eszközeinek a meghódításáért is küzdenünk kell.

a „munka” az új kultúra és korszerű művészetek független tribünje. szerkesztője: kassák lajos. dolgozótársai a hazai és külföldi szociális világszemléletű írók, művészek, tudósok és szakemberek legkiválóbbjai.

a „munka” a dolgozó és tanuló fiatalság szószólója és segitőtársa akar lenni. de, hogy vállalt programunknak eleget tudjunk tenni, magunknak is megértő és segitőtársakra van szükségünk. csakis megértő és segítő összedolgozással érhetünk el számottevő eredményeket. felszólítjuk tehát a haladó fiatalságot és mindazokat, akik hisznek a fejlődésben s annak tempóját elő akarják segíteni — álljanak mellénk úgy szellemi, mint anyagi támogatásukkal!

„munka”

szerkesztősége és kiadóhivatala

t a r t a l o m j e g y z é k :

kassák lajos hozzászólása a ptoe-ben értelmiség szocializmusa címen rendezett vitához	161	vas istván: téli nap	182
e. i. gumbel: osztályharc és statisztika. ford.: gró l.	166	gergő endre: a fénykép kulturája	182
fascista tisztelgés	169	beregi tivadar: marlinovics és a meghamisított történelem	184
lustus pál: a fascizmus másik arca	169	csizmadia sándor	187
nádass józsef: a fascizmus politikai útja	172	beregi tivadar: a társadalmi lexikon korrekciói	187
nádass endre: a fascizmus gazdasági mérlege	173	braun józsef: a munkás testvér egyesület	188
egy nap életemből	174	nádass józsef: vera ligner emlékezései	189
bor pál rajza	175	gró lajos: pudowkin filmkönyve	190
mária béla: városok	176	új magyar könyvek	190
székely béla: a történelmi jézus	176	bende lászló: jakob wassermann könyve	192
bokros birman szobra	179	mehring emlékezetére	192
r. maran: egy faj haiáltusája. ford. m. pogány b.	180		

megjelentek

déry tibor: **ébredjetek fel** című könyve
ára 3 pengő

illyés gyula: **nehéz föld** című verseskönyve, ára
3 pengő

megrendelhetők lapunk kiadóhivatala útján

munka

művészeti és társadalmi beszámoló

Dr. Vámbéry Rusztem 1929. január végén «Az értelmiség szocializmusa» címen előadást tartott a régi Képviselőházban s ugyanezt az előadását tanulmány formájában a «Századunk» című folyóiratban is közreadta. Az értelmiség körében a közlemény általános fölűnést kellett s a Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesületének vezetősége ankétot rendezett a kérdés szocialista és polgári oldalról való megvilágítására. Végre elérkeztünk odáig, hogy egy ilyen nem kimondottan gyakorlati téma érdeklődést kelt az emberekben s a vitatereim zsutólásig megtelt a szocialista fiatalsággal s az értelmi középosztály exponált képviselőivel. A jelenség azt mutatja, hogy minden oldalon ma már elegendő vannak olyanok, akik változtatni szeretnének Magyarországon fennálló szocialis viszonyain. Ez azonban még koránt sem jelenti azt, hogy ezzel a heterogén társasággal egységes állásfoglalást és egységes munkaprogramot lehetne kialakítani.

Röviden összefoglalva a következő kérdések kerültek megvitatás alá:

I. Az értelmiség gazdasági adottságai összeegyeztethetők-e a szocializmus gazdasági céljaival?

II. Ha igen, melyek azok az okok, melyek az értelmiség szocialista orientációját megnehezítik?

III. Lehetséges és kívánatos-e a magyar viszonyok között a fabianista gondolat terjesztése?

IV. Lehetséges-e és ha igen, milyen alapon lehetséges a marxista szociáldemokrácia és a fabianista értelmiség együttműködése?

A vitázók egy-egy órási beszéddel szóltak hozzá a kérdéshez, illetve kerültek meg a kérdés egyszerű és pontos megválaszolására. Az első tény, amely a fölszólalók beszédéből kiviláglott az, hogy a fölvetett kérdés váratlanul és fölkeszűletlenül találta a vita jobb és középső oldali résztvevőit. Valamennyien külön, külön

tisztázni akarták a szocializmus fogalmát s bizonyos elméleti és gyakorlati kérdések és formulák új egyéni megdefinálására törekedtek. Voltak, akik a szocializmust világszemléletnek minősítették és nagyjából a keresztény világszemlélettel azonosították. A kettő között csak módszertani különbségeket látnak, ezeket a különbségeket a marxizmus rovására írják és tiltakoznak a szocialista dogmatizmus ellen. A másik oldal képviselői, akik a demokrácia politikai álláspontját vallják magukénak humanista világszemléletnek minősítik a szocializmust s ugyancsak tiltakoznak a marxista dogmatika ellen. A fölszólalások nagyrésztben zavarosak és elfogultan rosszhiszeműek voltak a szocialisták gyakorlati mozgalmáival szemben. Az elhangzottakból könnyű kikövetkeztetni, hogy a vitázók nem értették meg és nem érezték föl a szocializmus eszmei tartalmát s a marxizmust vulgér szájkodók kiszólásaival és frázisaival azonosították. Holott a szocializmus, mint filozófia és etikai fogalom lényegében ellentétben áll a keresztény világszemlélettel s Marx tanai nem azonosíthatók a marxizmus népgyűlési szónokainak és a különböző szocialista pártok egyes bürokratáinak nem mindig marxista izű propagandájával.

A keresztény eszme **világszemlélet**, a szocializmus azonban **társadalom-szemlélet**. A keresztény világszemlélet ideálját kívül helyezi az emberen és társadalmán, Istenbe, mint a világ központjába vetett hitével elkülöníti magát a mindennapi élettől, lényege nem a harc, hanem a belenyugvás. A keresztény világszemlélet földi életünk nyomoruságain túl egy új paradicsomi élet elkövetkezését igéri a számunkra. Jelentéktelennek minősíti ember voltunkat, elválaszthatatlanul hozzá köt bennünket egy fogalomhoz, Istenhez s szerinte csak a hozzá vezető út járható a mi részünkre s csak a hozzá való megérkezés lehet célja életünknek. Nem azért születünk erre a földre, hogy lehetőleg

mennél kevesebb bajjal és gyötrődéssel éljük le rajta életünket; egész iltvalóságunk nem egyéb az eredeti bünbeesés purgatóriumi átmeneténél, amiből csak Istenhez való megtérésünkkel szabadulhatunk ki. A szocializmus ezzel szemben földi életünk megjavítását igéri, nem Istenhez viszonyít, hanem önmagunkkal azonosít bennünket. Nem az égi paradicsom felé nyit előttünk kapukat, hanem megerősít bennünket élethitünkben és cselekvő akaratunkban. Igaz, a vitatkozóknak az a kijelentése, hogy a keresztény világszemlélet gyakorlati tanáiban a bibliában vagy a katekizmusban sohasem fordul elő a kizsákmányolás és a vagyongyűjtés diéséréte, igaz az, hogy voltak szentek, akik a vagyongyűjtést egyszerűen rablásnak minősítették. Ezzel szemben azonban igaz az is, hogy sem a hittanok, sem a szentek a keresztény hívőket nem a vagyonok társadalmosítására, a közösség részére való kisajátítására hívják fel, hanem a szegénységet, az általános lemondást hirdetik ki filozófiai és etikai normává. Ez a tan lehet a megható humanizmus képviselője, de emiatt a tan miatt a gazdagok még továbbra is gyűjthetik vagyonaikat mint, ahogyan gyűjtik is s a szegényeknek meghagyják azt a boldog tudatot, hogy viszont övék lesz a mennyek országa. És igaz az, hogy a keresztény világszemlélet hívei között alakultak meg az első kommunista közösségek. Igaz, azonban az is, hogy ezeket a kommunista közösségeket a keresztény egyházzal ellentétbe került és eretnekeknek minősített szervezetek alapították. De ha közelebbről megnézzük ezeket a kommunista kísérleteket, akkor látnunk kell azt, hogy az a különbség, ami meg van eszmeileg és etikaileg a keresztény világszemlélet és a szocialista társadalmiszemlélet között, ugyan az a különbség meg van a keresztény szervezetek által alapított kommunista közösségek és a szocialisták kommunisztikus társadalmi törekvései között. Az eretnekeknek minősített szervezetek az őskereszténység hitvallásában az egyházi vagyonszerzés gyakorlatával szemben lemondtak az ember földi javairól és ezzel az örök szegénység fogadalmával kivonultak a fönnálló társadalmi rend keretei közül. Ők az isteni elrendeltetés legtisztább képviselői és így az ő hitvallásukon és cselekedetükön mérhető le a keresztény világszemlélet gyakorlati realizációja. Nem életlehetőségek megnyitása ez, hanem a problémák megoldásáról való lemondás valami földöntúli nagyszerűségnek a reményében, amit nekünk nem megszerezniünk, hanem megszolgálnunk kell. Nem megváltása ez az embernek, hanem a megsemmisítése.

Társadalmi szempontból minden eszme annyit ér, amennyit az emberi közösség részére meg lehet belőle valósítani. A szocializmus megvalósulása társadalmi ideál s ezen az alapon az nevezhető csak szocialistának, aki meg-

találta vagy elfogadja az eszme megvalósításának gyakorlati módszerét. A szocializmus eszmei alapja a történelmi materializmus, gyakorlati módszertana a marxi társadalomkritika. Nem beszélve a vitaesték jobboldali főszóalóiról, a demokrácia képviselői is több ízben kihangsúlyozták, hogy ők szocialistáknak valják magukat, de leghatározottabban tiltakoznak a marxi dogmatika ellen. Valószínű, hogy ezek az urak annyiban szocialisták, amennyiben nem a reakció terroristái. Látják az elnyomott néprétegek, a dolgozó osztály gazdasági, politikai és kulturális kiszolgáltatottságát és méltányolják panaszait. Nem a követeléseiket, hanem a helyzetük siralmasságát. Ezen az alapon azonban, Mussolinit, Hindenburgot s a mai állapotok még nagyon sok jeleségét szocialistának nevezhetnének. De a szocializmus hódító eszme s az emberi aktivitásban, cselekvésének módjában és eredményeiben kapja meg reális jelentőségét.

Az az ur, aki magát szocialistának valva, gúnyosan és vádoló dühvel a marxi dogmák igája ellen tiltakozott kétség nélkül úgy hatolt mintha állítólagos szocialista volna diéséréte maga ellen a haladás ellen, a társadalmi harcok tudomásulvéve ellen tiltakozott volna. Ez az ur és társai ugyanugy tudják, mint mi tudjuk, hogy Marx tanai nem tévesztendőek össze a vulgér marxizmussal. Marx maga tiltakozott az ellen, hogy őt értéek megkülönböztetés nélkül azonosítsák az ugynevezett dogmatikus marxistákkal. Világos, hogy a dialektika Marx által megfogalmazott értelme a marxi társadalom kritikát, a szocialisták gyakorlati módszertanát fölmenti a dogmatizmus vádjai alól. Engels írta, hogy Marx és ő «voltak körülbelül az egyetlenek, akik a német idealisztikus bölcsesletheől a tudatos dialektikát a természet és történelem materialista fölfogásába átmentették.» Végzetes tévedése tehát az uraknak, ha Marx történelmi materializmusát egészében azonosítják Feuerbach materialista bölcsesletheel. Marx mintegy Feuerbach feje fölől visszanyult Hegel gondolati dialektikájához és azt, mint társadalomtudós, a társadalmak gazdasági jelenségeire is alkalmazta. Marx a társadalom fejlődésében a forradalmi álláspontot képviselte, a társadalmi dialektika fölismerése azonban megmentette őt a dogmatizmustól. A gyakorlati mozgalom részére az elvakult következetesség helyett az okos és időszerű taktika szükségességét hangsúlyozta. Csak ezen az alapon történhetett meg vele, hogy a szocialista mozgalomnak úgy az oppurtunista jobbszárnyával, mint a dogmatikus balszárnyával szembe mert fordulni és belső összeroppanás nélkül vállalni tudta álláspontjának következményét. Marx volt az, aki a **Kommunista szövetség** tagjai közül elsőnek jelentette ki közvetlenül a 48-as forradalom után: «Amíg mi azt

mondjuk a munkásoknak: 15, 20, 50 évre terjedő polgárháború és népek csatáin kell keresztülmennetek, nem hogy a viszonyokon változtatassatok, hanem hogy ti magatok változtatok meg és képesekké váljatok a politikai uralomra, addig ti (baloldal dogmatikusai) éppen ellenkezőleg így beszéltek: Vagy azonnal uralomra kell jutnunk, vagy pedig lefeküdhetünk aludni... Ahogy a demokraták a nép szót avatják szentté, éppen úgy ti is a proletár szót...» Ezért a hitvallásért és tudományos meggyőződéséért Marxot kizárták az általa alapított Kommunista Szövetségből. Marx tudományosan bizonyította, hogy a szocialisták csak forradalmi uton hódíthatják meg az államhatalmat. Emellett a fölfogása mellett mindvégig kitartott, de egyben azt is írta, hogy «egy társadalmi átalakulás sohasem születhetik meg előbb, amíg mindazon termelési erők ki nem fejlődtek, amelyek számára elég tág lehetőséget adnak és új, magasabb termelési viszonyok sohasem lépnek helyére, amíg azok anyagi feltételei magában a régi társadalomban ki nem keltek.» Abszolút tudományos megfogalmazása ez Marx történelmi materializmusának és a marxista dialektikának. És mi szocialisták, lényegében még ma is helytállóknak és megcáfolatlannak fogadjuk el Marx tanait, mint a szocializmus társadalomfejlődési módszertanát. A revizionizmus csak részleteiben nyult hozzá a marxizmushoz s Bernstein sem a marxista teória alapját támadta meg, csak részleteiben kívánt korrekturet alkalmazni. Azok tehát, akik Bernsteinnel és általában revizionizmussal jönnek elő az urak közül, alap nélkül jelentik ki a marxizmus esődjét, Bernstein mozgalmi szempontból tiltakozott a marxista dogmatizmus ellen, de gondoljuk csak meg, Lenin szocialista fölfogása és gyakorlati politikája nem mulattatta meg a marxista dialektika helyességét, Bernstein bizonytalan dogma-elméletével szemben. Marx 1850-ben meg merete írni az állítólagos radikális szárny ellen a fönt idézett mondatokat és ezért az igazságért a szövetségből való kizárást is vállalta. Lenin, a nagy orosz forradalom kritikus pillanataiban meg merete csinálni a NYEP-politikát, vállalta érte az oppurtunizmussal való megbélyegzést, meg merete írni könyvét «A baloldaliság gyerekbetegségei» címen az állítólagos baloldali hisztérikus és romantikus vezérek ellen és vállalta azok nyílt vádjait és pokoli intrikáit. Lenin Marx egyenes leszármazottja, nincs okunk rá, hogy kételkedjünk az ő abszolút forradalmiságában s ma már észszerűnek és helyénvalónak fölsimert haremodorát és harcának eredményeit minden gondolkodó embernek meg kell értenie és a «dogmatikus marxizmus» alkalmazására kell visszavezetnie. Ugyanugy, a föntebbi idézetünkben, mint Lenin forradalmi politikájában kimutathatjuk a marxista dialektika fölhíttelen érvényes-

ségét s ennyiben elintézetnek is tartjuk a jelen vita alkalmával fölszóltatott állítólagos szocialista és antimarxista urak érzelmi szocializmusát és letagadhatatlan osztálypolitikáját.

Erthető, hogy a vitában felszóltató urak itt ismertett szocializmusa és antimarxizmusa a felvetett kérdések megvitatásában is erősen szerepet játszottak. Számtalan hivatkozás történt arra vonatkozólag, hogy a szocialista teória kidolgozásában és a gyakorlati mozgalom vezetésében hatalmas szerepet vittek a polgári származású intellektuelek. Jaures, Engels, sőt maga Marx is a polgári társadalomból származtak, mondták és ezzel mintegy bebizonyították vették önmaguk szocialista voltát és «kritikájuk» jogosultságát, sőt helyességét is. Az itt felsorolt s még egy sereg felsorolható névvel szemben a proletáriátus képzetlen tömegeit állították szembe és ebben a beállításban sokak előtt úgy látszott, mintha teljes igazság lenne az ő fennhangoztatott állításuk. A dolgok azonban nem ilyen szimplán egyszerűek. Figyeljük meg, ezek az urak az egyik oldalról mindig csak neveket sorakoztatnak föl, míg a másik oldalon állandóan egy egész osztályról beszélnek. Hamármost mi is figyelembe vesszük a felemlített neveket és elismerjük viselőik hatalmas tudását, taktikai készségét és harcra erejét — társadalmi kritikánkban egészen más eredményekre jutunk s az intellektuelek társadalmi beállítottságát és fejlődésük vonalát is egészen más megvilágításba állítjuk, mint ők. A vitázó urak ebből a nagyon is szörvényes jelenségből arra következtetnek, hogy a polgári osztály szocialis érzéssel telített. Követelik, hogy a szocialista pártok nyissák meg kapukat és ők csatlakozni fognak a mozgalomhoz. Állításukat mi tudományosan tagadjuk, követelésük ellen pedig teoretikus és tapasztalati alapon tiltakozunk. Annál is inkább meg kell tennünk ezt, mert ha végig tekintünk az intellektuel szocialisták fejlődésvonalán, akkor látnunk kell, milyen heroikus erőfeszítésre volt szükségük annak az utnak a megjárásához, ami őket a szocializmusig elvezette. A munkáosztály tagjainak a szocialistává levés előfeltétele, hogy osztályöntudatra ébredjenek, vagyis, hogy megtalálják és értékelni tudják osztályhelyzetük dologi és etikai jelentőségét. A polgári intellektuelnek első lépése a szocializmus felé, hogy erőszakkal széttöri osztálykereteit, megtagadja a családjával és volt barátaival való vak szolidaritást egy magasabb, egy általánosabb szolidaritás érdekében. Ő félreérthetetlenül szebb és jobb életformákat akar az eddigénél és a hozzá legközelebb állók ezért árulóvá, a haza és család ellenségévé minősítik, a polgári osztálytudattal rendelkező apa megvonja tőle támogatását s a polgári állam törvényen kívüli állapotba helyezi. Lássuk be tehát, ha a polgári intellektuelek egyeséről beszélünk, vé-

leményünk nem vonatkoztható magára a polgári osztályra. Az osztálytagozódások tudományosan megállapítottak s így ezekből az osztálytagozódásokból egyenesen és föltétlenül következő osztályérdekek le nem tagadhatók és ebben a vitasorozatban el nem hallgathatók. A polgárság osztályhelyzete, társadalmi pozíciója nem kívánja a társadalmi szocializmus megvalósulását és így nem értem meg miért ne lenne igaz az a marxista megállapítás, hogy a szocializmus megvalósítása elsősorban a munkásosztály feladata. Marx szerint az emberi történelem osztályharcok története. Tévedés vagy rosszakaratú ráfogás azonban azt állítani, hogy Marx minden más fejlődési komponensről megelégedkezve vagy azokat tudatosan elhallgatva a társadalom alakulását kizárólagosan a gazdasági termelés következményének látja. Ha ez így lenne, mire való is akkor a munkásság ideológiai nevelése?

Minden marxistának tudnia kell azt, hogy az értelmi rétegeket ma már majdnem kizárólagosan csak az ideológiai elneveltségük választja el a szocialista munkásmozgalomtól. A vita alá rendezett kérdés négy pontja közül az elsőre azt hiszem, általánosan azt válaszolhatjuk, hogy igen. Mert hiszen, az értelmiség gazdasági adottságai ma már nemcsak, hogy összeegyeztethetők a szocializmus irányával, hanem az értelmiség gazdasági krízisének megoldását csakis a marxizmus módszereivel képzelhetjük el. A termelés technikai fejlődése, a gépi munka térhódítása már nemcsak az üzemekben és gyárakban, hanem az irodákban is megváltoztatta vagy megváltoztatni készült a munka rendjét, tempóját és produktívitasát. Valamikor a «közönséges» fizikai munkással szemben, egy könyvelő, levelező, vagy bármelyik irodista is a valódi helyzet némi félreismerése folytán kiváltságosabb lénynek tarthatta magát a másiktól, ma azonban, hogy az irodába bekerülnek a különböző könyvelő és számológépek, a rádiók és diktafónok a munka racionalizálódik s az ugynevezett szellemi munkás adalék lesz a gép mellé, mint ahogyan egy gépmunkás a gyárban egyre inkább adalékká válik furó, fűrészelő, vagy esztergályozó gépe mellé. A két foglalkozási ág között eddig fennálló különböző értelmiséget kívánó viszony nyilvánvalóan megszűnik a kereseti különbségek egalizálódnak, (ha csak az irodai munkaerő ára alá nem száll a «közönséges» munkaerő árának) s így önkéntelenül a hivatalnok osztálynak, ha biztosítani akarja normális munkabéretét és normális munkabéret, magáévá kell tennie a szocializmus célkitűzését és alkalmaznia kell az osztályharc módszereit.

Az értelmiség szocialistává válásának egyet-

len akadályozója az ideológiai elneveltség vagyis a polgári iskolákban magukba szívott világfelfogás s általában az iskolázottság szinte beteges túlértékelése. Az iskolázott ember szereti azt hinni magáról, hogy az elvégzett iskolák száma különleges lényé minősíti őt embertársai között s ebben a balhiedelmében minden külső kényszer nélkül is érzelmileg és gondolatilag elkülöníteni szereti magát a «közönséges munkásrétegektől.» A mai iskola a polgári osztályállam szellemét képviseli, tanulóiban már gyermekkorukban beleoltja az ember és ember közötti különbség fogalmát s ha nem is hangsúlyozza ki, a gyermek tapasztalati uton felismeri, hogy ezeket a különbségeket elsősorban a két ember különböző gazdasági helyzete határozza meg. A gyermek bensejében mesterséges uton fölbresztődik a minden áron való előzködés vágya s egyetlen célnak a minél előbbi meggazdagodást látja maga előtt. Az így fölnevelt értelmiség köréből azután csak nagyon keveset sikerül az objektív tudománynak és a szocialista agitációnak átmentenie az etikuss és szociális fejlődés útjára. Helytelen tehát egyes szocialistáknak az a fölfogása, hogy az értelmi osztályt érzelmi ráhatással, ugynevezett lélekhez szóló rábeszéléssel, minden további nélkül át lehet hozni a szocialista munkásmozgalomba. Egyedül az ipari termelés fejlődésével, a technikai eszközök rohamos szaporodásával magyarázható meg az a különös tény, hogy a nagyszámú parasztság előtt az ipari munkásság váltotta elsősorban a termelés tempójának kényszere alatt, később észszerű belátásból is, a szocializmus megvalósításának feladatát. Ez a kényszerűség ma már az értelmiség hivatalnokrétegeit is gondolkodásra kényszeríti saját életberendezkedése felől s elsősorban a mai termelési rendnek fölismerése és a termelési rendnek mai alakulásával való számolás fogja őket rákényszeríteni a részükre már semmi pozitív értéket nem jelentő osztályideológiájuk föladására és a szocializmus igenlésére.

A fentebb tárgyalt kereteken kívül foglalkoznunk kellene az értelmiség szabad pályán mozgó rétegeivel is, amilyenek a művészek, tudósok és feltalálók. Helyszüke miatt azonban a kérdés eme részét más alkalomra kell hagynunk. Most elsősorban az általánosabb szempontok érdekelnek bennünket.

A magyar viszonyok között talán sohasem lenne aktuálisabb fölvetni a kérdést, mint ma, hogy hasznos volna-e a fabianista gondolat terjesztése s hogy milyen alapon lenne lehetséges a marxista szociáldemokrácia és a fabianista értelmiség együttműködése.

Vannak szocialisták, akik örömmel üdvözlök

a fabianista társaság magyarországi megalakulását s nagy lendítő erőt várnak tőle a szocialista munkásmozgalom részére. Én nem osztom ezeknek az elvtársaknak a nézetét. A fabianista társaság megalakítása negyven évvel ezelőtt helyes és szükséges volt a szocialista mozgalmat még nem ismerő Angliában, azóta azonban nagy időket értünk meg, a szocializmus jelentősége nagyrészt átment a tömegek köztudatába s a munkásmozgalom tempója kimélyült és meggyorsult. Angliában, ahol az utóbbi esztendőben szintén gyökeret vert és aktívvá lett az osztályharcos szocializmus a fabianista társaság a nyílt szocializmust megtagadva végelgyöngülésben kimulott. Igaz, hogy a mi államformánk ma nem áll azon a demokratikus szinten, mint Angliáé, ebből azonban nem következhetik az a megállapítás, hogy nálunk ma éppen olyan aktuális és szükséges a fabianista társaság megalakítása, mint volt az negyven évvel ezelőtt Angliában. Nekünk elsősorban minden elnyomatás ellenére is nem a szocializmussal szimpatizáló, polgári rétegekre van szükségünk, hanem a meglévő szocialista tömegek aktívvá tételére. Egyes elvtársaim nézete és az én nézetem közötti eltérés úgy hiszem a mai általános politikai helyzet különböző megítéléséből származik. Említett elvtársaim úgy látják, hogy a magyar politikai viszonyokba beálló legközelebbi változást, nem a munkásság, hanem a polgárság fogja megteremteni s a mai kormányforma helyébe a tiszta polgári demokrácia kormányát fog következni.

A magyar forradalom elbukott, a munkásmozgalom tíz esztendő óta tértelenségben áll s mégis, ha marxista vagyok egy pillanatra sem tudom elképzelni az említett elvtársak által megjelölt fejlődésvonalnak a bekövetkezését. A forradalmak elbukhatnak, de ezek az elbukott forradalmak is pluszt jelentenek a munkásság számára s a letargiából fölébredt mozgalom harcú kedyben és taktikai tudásban föltétlenül erősebb kell, hogy legyen, mint volt a forradalom előtt. A tiszta polgári demokrácia és tiszta polgári kormányforma koncepcióján áthaladt az idő. Amí közvetlen a háború után szükségszerű lett volna, az ma már történelmileg lehetetlen. Igaznak hiszem azt, hogy a Magyarországon lehetséges legközelebbi politikai változásokban a polgárság progresszív rétegei jutnak majd előtérbe, de az előtérbe jutást a munkásság mozgalmi fogják lehetségessé tenni. A munkásság, mint számottevő tényező többé ki nem maradhat a magyar politikai viszonyok alakulásából. Ha a mai kormányzati rendszer megbukik ezzel egyidőben döntő tényezővé lép elő az osztálytudatos munkásság. Ilyen elgondolások alapján tehát szükségtelennek tartom szoci-

alista részről a fabianista társaság megalakulását, sőt megalakulásának kívánását. Nem azt mondom azonban, hogy egy ilyen társaság nem végezhetne el a polgárság körén belül bizonyos tisztító, hogy ne mondjam, destruáló munkát. Ez azonban a szocialista oldalra csak nagyon kicsiny és közvetett eredményt jelent, viszont ennek a társaságnak állítólag objektív tudományos munkássága sokkal nagyobb mértékű közvetlen veszedelmet jelenthet a fejlődésben lévő munkás- és diákfiatalságra. Mert tévedésnek tartom említett elvtársaimnak azt a föltételezését is, hogy ez a társaság osztálypolitikától mentesen, tisztán tudományos munkálkodásra fog szorítkozni. A marxizmus tanításai szerint nem lesz ez a társaság ilyen roppant hidegfejűen tudományos, mert hiszen emberekről, sőt osztályemberekről van szó s így náluk a tiszta objektivitást föltételezni, szinte naivitás. Hogy ez mennyire így van már ma is, erről mindnyájunkat könnyen meggyőzhetett volna a vita során fölszólaló demokrata és állítólag szocialista urak antimarxista beállítottsága és fölényes agresszivitása.

De mégis, hogy ez a vita megrendeződött s hogy nem Nemzeti Kaszinó, hanem a PTOE rendezte meg, nem mehetünk el szó nélkül az eset mellett. Kétségtelen, itt van az ideje annak, hogy komoly szocialista tanító- és agitációs munka induljon meg Magyarországon. De bűn lenne tőlünk, ha ennek a munkafeladatnak az elvégzését másokra, mondjuk, a most alakulóban lévő fabianista társaságra hárítanánk át. Az ellen természetesen semmi kifogásunk nem lehet, hogy progresszív színezetű és társadalomtudománnyal foglalkozó társaságok alakuljanak meg. Az ilyen irányzatú kísérletezések a polgárság körében figyelemreméltó szimptóma s nekünk számolni kell vele, de úgy, hogy ezeket a kísérletezéseket sem jelentkezésükben, sem jelenvalóságukban túl ne értékeljük. Ha a polgári progresszív munkához lát, akkor nekünk megkétszerezetten és megsokszorozottan szintén munkához kell látnunk. Ha a PTOE, mint a Szakszervezeti Tanács tagja megrendezte és ilyen nagy sikerrel tudta megrendezni ezt a vitát, vonjuk le belőle a következtetést: mennél gyakrabban és mennél több szocialista egyesületben kezdeményezni kell és helyet kell adni hasonló viták megrendezésének. Ha a polgárság szükségét látja az ilyenirányú mozgolódásnak, úgy örömmel vehetjük tudomásul, ha ezeket a megmozdulásokat végig is próbálja csinálni. Nekünk, magyarországi szocialistáknak azonban a mai naptól kezdve elodázhatatlan kötelességünké vált saját frontunk tudományos megerősítése és gyakorlati aktivizálása.

Kassák Lajos

munka

E. I. GUMBEL: OSZTÁLYHARC ÉS STATISZTIKA

IV. Közgazdasági statisztika

A szocialista számára a statisztika leglényesebb eredményei a közgazdasági statisztikában mutatkozhatnak meg, miután itt van az események dinamikája, az oki vonatkozások fejlődésvonala elrejtve.

A közgazdasági statisztika programja szerint kiinduló pontja lehetne a nemzeti közgazdaság ugynevezett törvényei vizsgálatának. Az ár- és jövedelemképződés és a közgazdaság törvényeinek ez a deduktív levezetése azonban ma még a tapasztalati tényekkel majdnem semmi összefüggésben nincsen. Miután a törvényeknek nincsen *megszámálható* karakterük, s így a tényeken keresztül se nem igazolhatók, sem meg nem dönthetők. Főleg azért, mert a valóságban nincs mód az egyes tényezők elhatárolására. A statisztika szabályainak és fejlődési vonalának egészen más törvényei vannak, mint amelyekből kiindulva a polgári közgazdaság ma a statisztika kérdéseit felteszi. Nekünk tehát elsősorban a teória és a valóság közötti különbséget kell elűntetni, másodsor pedig a statisztikát úgy kell felhasználni, hogy a termelésről, a termelési lehetőségekről és a szükségletekről pontos számot adjon.

Ilyen feladata lehetne a statisztikának először a mezőgazdaságban, ahol a föld kihasználásáról, a bevetett területek és a termés nagyságáról kellene adatot szolgáltatni. De sehol sem olyan bizonytalanok ezek az adatok, mint épen a mezőgazdaságban, ahol az adószempontok kiegyenlíthetetlen ellentétben állnak a statisztikai igazsággal. A mezőgazdaságban hecsületesen végrehajtott statisztikai felmérés még seholsem történt meg, aminthogy teljesen hiányzanak a mezőgazdaság jövedelmességét feltáró igazi adatok. Mert a mezőgazdasági statisztika igazi célja a mezőgazdaság különböző ágainak a jövedelmességét befolyásoló egyes tényezők vizsgálata lenne.

Ugyanezen okok gátolják meg az ipari termelőstatisztika felállítását, is a kapitalizmus érdekében. Vizsgálatainknál tehát csak a meglévő közgazdasági statisztikára vagyunk utalva. Ez a statisztika pedig itt már nem az ideológiai, hanem a gyakorlati osztályharc eszköze lesz, akármelyik kérdésnél is alkalmazzuk.

A szocialista törekvések kiindulópontja, az emberek gazdasági egyenlőtlensége. A korai kapitalizmusban azonban a politikai hatalom elosztódása még nagyobb ellentmondásban állt a termelőviszonyokkal, mint ma s így ezen egyenlőtlenségből eredő követelések tárgya: a törvény előtti egyenlőség volt. A közgazdasági statisztika azonban minden másnál világosabban bizonyítja be, hogy ez a követelés ma már túlhaladott. Nem mintha ez a követelés ma

már mindenütt száz százalékgig megvalósult volna, hanem azért, mert ma a gazdasági egyenlőtlenség a feudalizmus idejénél is sokkal nagyobb. A szegény és a gazdag ma talán még jobban elkülönül egymástól, mint a törvény előtti egyenlőtlenség idejében. A törvény előtti egyenlőségnek nincsen több varázsa, mert ez az egyenlőség, mint Anatole France mondta, a szegénynek és a gazdagnak egyformán megtiltotta, hogy a hidak alatt aludjanak vagy kenyert lopjanak. A kapitalizmus bizonyította be, hogy ez az egyenlőség az anyagi egyenlőséggel semmi kapcsolatban nincsen. Mert a kapitalista termelés sajátos törvényeinél fogva az ellentétek kiegyenlítését hordja magában. Ez a közgazdasági statisztika vizsgálódásának a sarkpontja.

Marx elszegényedési elméletének a esődjét számtalan szocialistaellenes munka igyekezett bebizonyítani. Igaz ugyan, hogy a munkásság helyzete a «Kommunista Kiáltvány» megjelenése óta lényegesen javult. A kérdést azonban mégsem lehet így beállítani, mert ezzel szemben ma azt kellene megtudni, vajjon az összjövedelemből a munkásság részesedése emelkedett vagy csökkent-e, s hogy anyagi helyzetének a javulása ugyanolyan mértékben következett-e be, mint a polgárságé. Míg végül azt is meg kellene vizsgálni, hogy a munkás bérből többet vagy kevesebbet fordíthat-e kultúr-szükségleteinek a kiegyenlítésére. Nem kell sok adat annak bizonyítására, hogy a polgárság a legelőbb országban sokkal jobban feljavította életnivóját, mint a munkásság.

Persze az ilyen szempontok szerint készült statisztika helyett az uralkodó osztály egy egészen más *jövedelem- és vagyonelosztódási statisztikát* állított fel, amivel azt akarta kimutatni, hogy a népesség milyen nagy hányada részesedik az összjövedelemből vagy a közvagyonból. Ebből azonban, szocialista szemmel vizsgálva, az derül ki, hogy az összvagyon fele az emberiség 10%-áé, míg 90%-nak marad a másik fele, ami egyénenként véve egyenlő a semmivel.

Már most fontos volna tudni azt, hogy ez a helyzet stabil, vagy változik s hogy az összvagyonból mennyi százalékosan a támogatásra szoruló szegények száma. Ha azonban nem a százalékos arányból, hanem a dolgozók számából indulunk ki, egészen bizonyos, hogy a vagyon koncentrációja sokkal erősebben fog kidomborodni, amint az a meglévő statisztikákból kiderül.

A közgazdasági statisztika másik mai gyakorlati alkalmazása a *külkereskedelem* vizsgálatánál ellenőrizhető.

Az uralkodó osztályok szerint ugyanis a passzív külkereskedelmi mérleg egyet jelent

azzal, hogy a külkereskedelemből eredő adósságokat csak új bankjegyek nyomásával lehet fedezni, ami az értékek elértektelenedését, a drágaságot és a szükségletek megnövekedését vonja maga után.

Ez az érv igen jellemző arra, hogy miként lehet az infláció révén a béreket lenyomni s így végeredményében a tőkét növelni. Hogy mennyire hamis érv ez, arra bizonyíték az, hogy a pénzügyileg hatalmas államok rendszerint többet visznek ki, mint amennyit behoznak, tehát a kereskedelmi mérlegük passzív. Viszont azonban a kivitt árukért pénzt kapnak. A kereskedelmi mérleget sohasem szabad összekevesztetni a pénzügyi mérleggel. Ezért azután az így felállított kereskedelmi statisztikából sem lehet megállapítani, hogy a mérleg valóban passzív-e, mert ez a statisztika a pénzügyi részről nem beszél.

Az infláció külkereskedelmi megokolása tehát hamis. Ellenben igaz az, hogy a háborút a kapitalizmus az inflációval pénzeli, a háborus kiadásokat újabb és újabb bankjegyek nyomásával fedezi. Ami azután egészen új bérvízonyokat teremt, átalakítja úgy a magán-, mint a közgazdaságot, általában új helyzet elé állítja a dolgozókat. Ezért szükséges, hogy az elmúlt, de a múlt is befolyásoló inflációs idők tapasztalatai alapján a munkásság az infláció igazí arcát megismerje.

Az infláció a fedezet nélküli bankjegyek korlátlan nyomásából áll elő. Az állam megkívánja, hogy az általa kibocsátott hitelleveleket, azaz bankjegyeket tényleges értéknek fogadja el a lakosság. A kapitalista közgazdaság azonban erre a jelenségre azzal felel, hogy, miután nyíltan nem tagadja meg az államnak az engedelmességét az infláció alatt, a pénz helyett a reális, a valóságos árut teszi meg az egyetlen értéknek. Ennek azután az a következménye, hogy az újabb és újabb bankjegyek nyomásával a pénz értéke csökken, tehát az áruért mindig többet és többet kell adni belőle. S így először a világgiazi árak emelkednek, ezt követi a kiskereskedelmi ár s csak azután nagy lassan a bérek s velük együtt a szabadfoglalkozásuk jövedelme. Természetes, ez a helyzet a legalkalmasabb volt arra, hogy olesón termeljenek.

Mégis, azt, hogy az infláció hatalmas nyereségek forrását jelentette, nem volt szabad hirdetni. Ellenben hirdették azt, hogy az infláció alatt minden osztály egyformán szenved s így persze a munkáságnak az eddiginél is többet kell dolgoznia, hogy a termelés emelkedésével a gazdasági egyensúly helyreálljon. Azonban ezt a munkatöbbletet nem szabad magas bérekkel megterhelni, tehát nem szabad magas bérkövetelésekkel előállni, különben a termeléshez okvetlenül szükséges új tőkekepződéseket nem lehet megindítani.

A valóság ezzel szemben az, hogy az infláció alatt a birtokos osztályok igyekeztek vagyoniuk értékét a békebeli aranyértékben más osztályok terhére megtartani, sőt azt meg is növelni. Amit azonban igen nehéz statisztikailag felbecsülni, mert a felbecsülés alapját képező pl. a kiindulási pont meghatározása. Mert a számát és azok értékét, szigoruan titokban tartják.

Az infláció béresökkenésének az ellensúlyozására a béreket index alapján próbálták rendezni, amely indexszámok kiinduló alapontjának a meghatározása a politikai és gazdasági osztályharc leglényegesebb része.

Az élelnívót és életszükségletet meghatározó indexszám valótlanúsága mutatja a statisztika osztályharcos jellegét. A bértárgyalások alapja az index, ezért fontos, hogy az indexet miképpen számítják ki.

Mindenekelőtt azonban le kell szögezni azt, hogy az index sohasem jelent béremelkedést. Hanem a pénz elértektelenedésében csak a régi bért konzerválja, de azt is csak akkor, ha helyesen van kiszámítva. Hogy ez mennyire fontos, de hogy mennyire nehéz is, bizonyítja pl. a kiindulási pont meghatározása. Mert a nagyon magasan megállapított kiindulási pont adott esetben csökkenni fog. A nagyon alacsony kiindulási pontnál pedig a bérek értéke nem értékelődik át. Már csak azért sem, mert a szükségleteket nem egy bizonyos év árai, hanem néhány év állaga alapján számítják ki. Ehhez járul még az is, hogy a kulturszükségleteknél az élelnívót csökkenteni is lehet. (Ezért volna fontos a munkások élelnívóját kifejező háztartási statisztika állandó vezetése, amelynek adataiból kiderülne, hogy a dolgozók kénytelenek jövedelmük egészét elsősorú élet-szükségeikre kielégítésére fordítani s kulturszükségeikre már semmi sem jut.) (Nálunk most kezdett ilyen statisztikákkal a főváros foglalkozni. A ford.)

De a bérek meghatározásánál meg kell különböztetni a reális bért a névleges bértől is. A névleges bérek a törvényesen megállapított értékek, a reális bérek a fizetések valóságos, belső vásárlóerejét fejezik ki. Épen az infláció alatt vált ismeretessé az, hogy általában a névleges bérek emelkednek, a reálbérek azonban állandóan esnek, vagy a legjobb esetben egyformák maradnak. A reálbérek megállapításának azonban statisztikai nehézségei vannak. Mert amíg stabil értékeknél az indexszámokat hónapokra vagy hetekre ki lehet számítani, addig az infláció alatt napokra, sőt órákra sem lehet kiszámítani. A kifizetett bérek a másnapi élelmiszerek beszerzésére szükségesek, a béreknek helyi megállapítása erre nem elég, tehát napi drágasági pótlékok fizetésére volna szükség.

Az inflációs idők tanulságai látallák meg

munka

velünk, hogy általában, tehát az infláció elmúltával, szükséges volna a valóságos bérek megvizsgálása. Mert az ugynevezett órabérek csak annyi bért jelentenek, amennyit egy munkás bizonyos meghatározott számú munkaóra (hogyan is elosztásban az nem fontos). Ugyanígy az akkordbéréket az órabérekkel csak úgy lehet kiegyenlíteni, ha a munkaidőt és az egyes darabok elkészítésének az idejét meghatározzuk. De, amennyiben a teljes munkát vesszük alapul, arra az időre, amely idő alatt a munkásság egy nagy része viszont nem dolgozik, a statisztika a kapitalizmusnak fog kedvezni. Annnyira, hogy a kapitalizmus erre a statisztikára is szokott hivatkozni, amikor a béremelést visszautasítja, vagy amikor a munkanélküli enyhítésére kellene tennie valamit. A másik érdekes jelenség az, hogy az így elkészített bérstatisztika egyes kiválasztott, ugynevezett típust képező gyáraktól veszi az adatait. Úgyes kiválasztással az eredményt így meg lehet hamisítani, különösen, ha a bérek esnek.

A reális bérstatisztikához, tehát a munkastatisztika és olyan munkanélküli statisztika szükséges, amely a munkanélküliség tartamát is feldolgozza. A munkanélküliek a kapitalista termelés ingatag karakterének a bizonyosságai. A munkanélküli statisztikának a célja az, hogy az évi munkavesztésget órákban kimutassa, hogy ebből megállapíthassuk, mennyi az a bizonyos tartalékhadsereg, amelyre a kapitalizmus a bérek lenyomásánál támaszkodik. Nem kell különösen hangsúlyozni, hogy ezt a munkanélküli statisztikát a kapitalizmus ismert okokból nem fogja elkészíteni.

A munkastatisztika másik problémája az *üzemi balesetstatisztika*. Itt meg kellene tudni a balesetek okát, iparáganként feltüntetve. De nem abszolút számokban, hanem a munkaidő órák számához viszonyítva. Persze itt ismerni kellene az üzemek felszerelését, amiből nyilvánvaló lenne az, hogy a gyárak ma olesóbban járnak, ha a baleset alkalmával valamit adnak a munkásnak, mintha az üzemeket átszerelnék. Ennek a statisztikának az ismertetése ugyancsak nem érdeke a kapitalizmusnak.

Az *adóstatisztika* hatalmas területét e helyen csak érintjük. Csakán a lényegre hívjuk fel a figyelmet, ami az idők összetevődéséből áll. Az adóstatisztikának azt kellene kimutatni, hogy mennyi adó folyik be a tőkéből és mennyi a munkából. A szociálisták küzdelme a direkt és az indirekt adók körül eléggé ismeretesek. Aminthogy ismeretes az a küzdelem is, ami a *protektív és védővámok* ellen irányul.

Az igazi statisztikának fel kellene tárni, hogy pld. a gabonavámokból előálló terhek, hogyan vannak elosztva. Mert bár ezekből a

vámokból csak a nagybirtokosság hoz hasznot, mégis sikerült eddig annak minden következményét a munkásságra és a kisparasztságra hárítani. Azzal, hogy a gabonavédővámokat az ő ügyükké tette. Ez újabb megnyilvánulása annak az ismert ténynek, hogy a lömegek a legtöbb esetben érdekeik ellen cselekszenek.

*

A tények felhasználásával a kapitalizmus a maga érdekében befolyásolja a nyilvánosságát, úgy, hogy még azt is el tudja hitetni, hogy a meglévő szociálpolitika leépítése, a bérek redukálása, a munkaidő felemelése a gazdasági helyzet s ezzel együtt a lakosság helyzetének a feljavítása érdekében történik. Miután a kapitalizmus természetesen találja, hogy a terheket csak a dolgozók viseljék. De arról, hogy a kapitalizmus a nyereségről önként lemondott volna, arról még senki sem hallott.

A kapitalizmus ezt a látszólag a gazdaság helyzetét feljavító követeléseit a statisztikára hivatkozva hangoztatja. Ezért fontos a statisztika a szocializmus szempontjából.

Természetes azonban az is, hogy a gazdasági helyzetet statisztikailag teljes egészében felmérni igen nehéz. Csak egyes adatok állhatnak a rendelkezésünkre, mint pld. a kereset nagysága, a munkanélküliek száma, a vasuton szállított javak lömege, a széntermelés nagysága, a termés felületes megbecsülése stb. Amellett a mai helyzetnek a békeviszonyokkal való összehasonlítása is fontos, ami azonban sokszor szinte megvalósíthatatlan is. Mert a gazdasági formák azóta teljesen megváltoztak. A vasuton, haion szállított áruk mennyiségéhez pld. hozzá kellene adni az autók, sőt nemcsak a repülők és zepelinek fuvarozását is.

Ennek a kérdésnek a megoldása azonban már túllépi az általános statisztika kereteit, erre csak a matematikai statisztika segítségével lehet felelni. Csak az ad lehetőséget arra, hogy a jelenségek igazi törvényszerűségeit megismerjük.

Az általános statisztika azonban így is sok jelenségről adhat képet, még akkor is, ha valamiről nem beszél. Így a mai konjunktúrális gazdasági helyzetet érdekesen jellemzi, hogy pld. Amerikában, a munkanélküliségről, még a kapitalizmusnak kedvező statisztika sínesen.

Nyilvánvaló tehát, hogy a statisztikának természetes gátlásai mellett módszerbeli akadályai is vannak, amelyekkel azonban egyenranguan fontosak a kapitalizmusból adódó szociális gátlások.

(vége)

Ford.: G-ó L-os

Fascista tisztelegés

A FASCIZMUS MÁSIK ARCA

1919 november 16: G. B. Cerca fiatal szocialistát a fascisták leszurják Torinóban, mert szocialista kiáltványokat ragasztott ki.

1920 május 1: A május elsejét békésen ünneplő munkásmenetet megtámadják a fascisták Torinóban. Domenico Ardouinot és Matteo Dotot meggyilkolják.

Szeptember 9: A fascisták meggyilkolják Torinóban Romani ügyvédet és Canfari nevű sofőrjét.

Szeptember 12: Torinóban De Benedetti fascista nagyiparos pusaklővésekkel megöli Tommasi Gatti és Raffaele Vandich nevű munkásait.

Szeptember 19: Agostino Faccio és Carlo Silvestri munkásokat a fascisták meggyilkolják.

Szeptember 22: A három nappal előbb meggyilkolt Agostino Faccio temetésén a fascisták megölnék egy Bondi nevű munkást.

1921 január 1: Casale Monferrato helységben meggyilkolják S. Regalet.

Január 20: A castellamarei mészárlás. A fascista bandák revolverlővésekkel megölik Amato Sabato, Sebastiano Biesti, Antonio Donnarumma, Michelle Esposito és Francesso Larusea munkásokat.

Január 22: Vignole Barbera helységben Giovanni Finottót ölik meg a fascisták.

Február 7: Bussetóban Attilio Pragni, Parmában Ugolino Massimo esik áldozatul a fascistáknak.

Február 11: Bolognában meggyilkolják Armando Ramazottit.

Február 20: Lorenzo Pagliano 18 éves gyermeket megölik Bra-ban.

Február 27: Firenzében egy csapat fascista megöli Spartaco Lavagninót, az «Azione Comunista» szerkesztőjét.

Március 1: Firenzében, a Via dell'Agnoóban a fascisták meggyilkolnak egy Maria Astri nevű fiatal asszonyt, aki közvetlenül szülés előtt volt.

Március 6: Casale Monferratóban megölik Genovesit.

Március 13: Fiumében löszurásokkal megölik Angelo Crespit.

Március 27: Alessandriában meggyilkolják Nicolas Delehozt, Giuseppe Pasinót, Vittoria Mastrinót, G. B. Ceruttit és Ernesto Coscát.

Április 19: Parmában fascisták meggyilkolják Italo Stirna, Amleto Rossi és Francesco Cella munkásokat.

Április 22: A fascisták felgyújtják az acqui Munkásotthont és megölik Angela Casagrandet.

Április 25: A torinoi munkásotthont először gyújtják fel.

munka

Május 1: Fabbrizio képviselőt a faszisták ledobják egy emeleti erkélyről.

Május 5: Mondoviban meggyilkolják Giuseppe Ferrettit.

Május 10: Biellában megölik a Ramelli fivéreket.

Május 13: Turinban meggyilkolják Giuseppe Giarettót.

Május 15: A faszisták megölik Palmira Magrit Bercetoban s a Bancone testvéreket Cerignolában.

Május 25: Angelo Bossit megölik Parma mellett.

Junius 2: A faszisták felkoncolják Parmában a Lazzari-családot, a hatvanéves anyát fiával és leányával együtt.

Junius 17: Arnaldo Secchit megölik Parmában.

Junius 20: Torinóban meggyilkolják Michele Mariettát.

Junius 12: Torino mellett, a francia határon lelövik a faszisták Isidoro Proverát és Giuseppe Migliorettit.

Junius 14. és augusztus 21. között: Giacomo Schiavi, Busetto, Giovanni Vallanza, Vercelli Guido Cardara, Acqui, Vincenzo Colletti, Trino Vercellese, Marcello Cazzola, Molinetta, Vincenzo Pezzarossa, San Secondo, Giuseppe Pincolini, Biaconese, Parma tartományban Giuseppe Manchi, Eugenio Guareschi és Alberto Porta a faszisták áldozatai.

Szeptember 3: Pietro Passera, Alessandria.

November 13: Carlo Cattabiani, Golese.

November 23: Carlo Fava, Braganza.

December 26: Bartolomeo Fräscherát, Frassinelloban, egy vita után faszisták leszúrják.

1922 január 1: G. Milanésit agyonverik Torinóban, Falcombellot leszúrják Suzában.

Január 3: A faszisták lerombolják és feladják Pisában az *Avvenire Anarchico* c. lap nyomdáját, a rendrőség assisztálása mellett.

Február 9: Mario Cenco, Fiume.

Március 3: Mathieu Marusich, Louis Finderle és André Blasich a faszisták áldozatai.

Március 12: Renato Guazzi, Enrico Galli, Mario Babagia, Vincenzo Amadei.

Március 28: André Legovichot először véresre verik, aztán kiherélik, végül két revolverlövessel megölik a faszisták.

Április 27: A fiumei mészárlás. A faszisták Host Venturi vezetése alatt négy embert megvakítanak, majd megölnék.

Május 1: Giuseppe Gistani, Romagnano.

Május 26-tól augusztus 30-ig: Ugo Avanzini, Parma, Carmelo Bretto, Chivasso, Angelo Bodina, Casalino, Inocenzio Bario, Villadeati, Antonio Bensi, Barengo, Edoardo Sacchi, Fontevivo. Gyujtogatás Astiban és Alessandriában. Sebastiano Nagro, Torino, Carlo Cecchio, Novi, Rosa Camons asszony és Emilio Cappella, Giovanni Signorini, Parma, Carluccio Mora 10 éves

gyereket megölik a faszisták Parmában. Ulisse Gorazza, Parma, Ercole Albertit nyolc faszista agyonveri. Ugyanakkor Parmában Gino Cozzola tizéves fiú utcai harcban elesik.

Szeptember hó: Hat embert meggyilkolnak, három munkásotthont felgyujtanak a faszisták.

November hó: Két munkásotthont felgyujtanak. Több más között felesége és fia szemelátára meggyilkolják a faszisták Peitro Longot, saját házában.

December 18: A torinói vérengzésről így ír a később szintén meggyilkolt Matteotti: «A faszista uralom egy éve» című könyvében:

«1922 december 17-én a torinói Fascio kiadja a parancsot a faszista milícia általános mozgósítására. Megszállják a munkásotthont, megölik Pagella szocialista képviselőt s egy Cozza nevű munkást. Éjszaka a város egész területén «nyomoznak» és irtózatosan megverik a szocialistágyanus embereket. Az államvasuti iroda előtt Berrutti és Fanti hivatalnokokat autóbá dobják s a Fascio épületébe viszik. Pár óra múlva megtalálják Berrutti holttestét. A Corso Vittorio Emanuelen, a város főutján megtalálják Pietro Ferreronak, a Vasmunkásszövetség titkárnak borzalmasan megsebesített holttestét. Kitépelt szemeit ruhája zsebébe tették. Megölik Chiomot, felgyujtják a Szakszervezeti Szövetség házát és megakadályozzák a tűzoltókat abban, hogy a tüzet eloltásák. Három munkás holttestét az utcán találják meg. A családja körében ebédelő Chiolero villamoskalauzt felesége és gyermekei szemelátára lövik le, lakását felgyujtják és a rémületől félőrült asszont arra kényszerítik, hogy kolduljon a faszistáktól. Mazzoli, Mari, Spialo munkásokat súlyosan megsebesítik, Quintaghet megölik, mert felháborodásuknak adtak kifejezést az atrocitások felett. Munkások tízét meggyilkolják és százakkal itatnak több liter ricinusolajat. A faszisták maguk 12 halottal valának be, de valószínűleg harmincnál is több az igaz. A borzalmas mészárlás irányítói és résztvevői ellen semmilyen eljárás sem indult.»

December 20: Ujabb faszista gyilkosság Ravenna mellett.

December 24: Kormányrendelettel megkegyelmeznak az összes faszistáknak, akik «hazafias indokból» követtek el bűncselekményeket.

1923 január 10: A hatvanéves Gaddoni szocialistát véresre verik, majd agyonlövik. Inolában három embert megölnék, hármat súlyosan megsebesítenek.

Február első hetében megindul a speziai mészárlás. Hét gyilkosság. Semmi megtorlás.

Március és április: Hét gyilkosság.

Május 3: A Popolo d'Italia-ban Mussolini egy cikkében bejelenti Matteotti meggyilkolását. «A kik a faszizmust támadják, azokkal szemben a faszizmus könyörtelen lesz. Matteotti pedig ez a hazug fráter, ez a gyáva rágalalmazó, ez a hitvány hazaáruló, jó lesz, ha vigyáz magára»

mert úgy ítélt, hogy egy napon őt is betört fejével találják meg — és akkor nem igen lesz módja panaszkodni.»

Május és június: Néhány fascista gyilkost kinyomoznak, hogy — megjutalmazták őket.

Június 31: A szocialista Adelmo Balbot Castelholognesében 5 fascista meggyilkolja. Kívájt szemét a szájába teszik.

Augusztus: Három fascista-gyilkosság.

Október 3: Savoult-ban egy Elidia Abba nevű 17 éves leányt a bálteremben gyilkolnak meg a fascisták.

Október 4: Molinellában a fascisták 8 munkássasszonyt ölnek meg.

November: Három fascista-gyilkosság.

December 3: Forlimpopóliban az összes köztársaságiakkal megverik, intézményeiket lerombolják, több asszonyon erőszakot követnek el a fascisták.

1924 január hó: Két munkást leszurnak a fascisták.

Február 24: Antonio Piccinnini szocialista képviselőjelöllet éjszaka elhurcolják a lakásából. Holttestét másnap megtalálják lakatlan vidéken.

Április 6: Angelo Gaiant, egy 65 éves öregembert megölnék a fascisták, amint a képviselőválasztásra indul.

Április 8: Azokon a helyeken, ahol a választások eredményével nincsenek megelégedve a fascisták, így Bolognában, Cesenában, Lugóban stb. aggasztánokat, asszonyokat és hadirokkantakat botoznak meg a nyílt utcán.

Április—május: Három újabb fascista-gyilkosság. Elkövetőik kinyomozatlanok.

Június 10: A képviselőházban tartott beszéde után, melyben nagy leplezéseket jelzett, fascisták Mussolini tudtával és parancsára 37 törzsurással meggyilkolják Giacomo Matteottit.

Július—augusztus: Négy munkás meggyilkolása.

December 8: Molinellában végigbotozzák az összes szakszervezeti tagokat, úgy nőket, mint férfiakat.

1925 január 4: Általános fosztogatás Bolognában.

Január 11: Malcantoneban fascisták megölik Augusto Pulegát.

Március—április: Négy munkást megölt.

Május 14: Reggio Emiliában általános botoszás. Luigi Tirabasi munkás belehal sebeibe.

Május—június: Öt gyilkosság.

Július 21: Giovanni Amendola polgári képviselőt Mussolini rendeletére elrabolják és félholtra verve otthagyják az országuton.

Firenzében agyonszurják Domenico Galina-t.

Szeptember 26: A firenzei mérszálás kezdete. A «Battaglia fascista» c. ujság így ír: «Mától kezdve nincs kegyelem a szabadkőműveseknek. Tönkre kell őket tenni személyükben és vagyonukban.»

Szeptember 27: Szemelvény Mussolini egy beszédéből: «Ha szükséges, a bunkói fogjuk használni, ha ez sem elég, a tört!»

Október 3: Fenti lap így ír: «A szabadkőműveseknek el kell tűnnie. A szabadkőművesek máától kezdve törvényen kívül állanak, ellenük minden eszköz jó: korbáctól a revolvergolyóig, betört ablakoktól a gyújtogatásig.»

Október 3: Kilenc gyilkosság Firenzében, többszáz ház felgyújtása és kirablása.

1926 január 28: Giovanna Cicognani asszony Bolonában belehal a fascisták törzsurásaiba.

Február 23: Guido Nuzit leszurják Bolognában.

Április 6: Amendola volt képviselő és miniszter Cannes-ban száműzetésben meghal a fascista bántalmazások következtében.

Október 19: Tizenöt képviselőt megfosztanak polgárjogaiktól.

Október 31: Anteo Zanbonit, ki merényletet kísérelt meg Mussolini ellen, Bolognában leszurják a fascisták. A meghiusult merénylet következtében újabb terrorhullám zúdul Olaszországra. Megszámíthatatlan gyilkosság, gyújtogatás és rablás. A százhuszonöt ellenzéki képviselőt megfosztják mandátumuktól, legnagyobb részüket bebörtönzik. Az ellenzéki újságokat betiltják. A fascista párton kívül az összes pártokat feloszlatják.

November 9: Megkezdődnek a deportálások.

November 25: Életbelép a tíz évvel előbb el törölt halálbüntetés a politikai bűntettekre.

1927 augusztus 15: Spartaco Stagnetti börtönében meggyilkolják. Stagnetti a szállítómunkások szervezetének titkára, anarchista, özvegyet és hét gyermeket hagy hátra.

1928 január 3: Gastone Sozzi fiatal kommunistát örei megfojtják a börtönben.

Január 31: Az olasz irredenta mártírjának, Cesare Battistinak özvegyénél házkutatást rendeznek és őrizetbe veszik.

Február—március: Halálos és többszáz évi börtönbüntetések a fascizmus elleni vétségekért. Például: Baldassi képviselőt ötévi kényszermunkára ítélik, mert a fascisták egyik áldozatának családját segélyezte.

Június hó: Öt fascista-gyilkosság.

Szeptember 12: Miután merényletét, Zanbonit már előbb meggyilkoltatta Mussolini, most 30—30 évre ítélteti el ennek apját és nénjét.

Október 28: Michele Della Maggiorat, ki meggyilkolt fivéréért bosszút akart állni, halálra ítélik. Utolsó szava: Vesszen a fascizmus.

1929 február 7: Mussolini, hogy a reakciót és az egyházat magának megnyerje, kiegyezik a pápával s véget vet az 1870 óta fennálló olasz-pápai viszálynak. Mussolini visszaadja a pápa összes birtokait és két milliárd lira kártérítést fizet neki — az «állam» pénzéből.

Közli: Justus Pál

munka

A FASCIZMUS POLITIKAI UTJA

Hatvan év után, ime, a „szentegyház” babilonai fogsága véget ért. Az 1870 óta a Vatikánban mint önkéntes számkivetésben élő pápa most már kiléphet világi birodalma határain keresztül az idegen országokba. Az ünnepélyes átok, amelyet IX. Pius kimondott, XI. Pius által visszavonott, az olasz királyság és a pápaság között szent a béke.

Ki hozta létre ezt a békét?

Mussolini, a tegnapi vallásgyalázó közműveltség, a tegnapi szélső szocialistavezér és a mai fascista diktátor.

Mi szüksége volt a pápának erre a békére és mi szüksége volt rá Mussolininak, a fascizmusnak?

A pápaság, a keresztény, a katolikus egyház csak nehezen és hosszú küzdelmek után tudta magát elhatározni erre a kibékülésre. Évekig folytak a tanácskozások, míg a kibékülés legerősebb ellenzője, Gasparri bíboros aláírta a kibékülés okmányát. Hiszen Mussolini sokáig mint az egyház, a pápaság legerősebb ellensége ágált, a fascizmus eredeti programjában az egyházi birtokok elkobzása, a katolikus vallásnak államvallás jellegétől való megfosztása, a kötelező vallásoktatás megszüntetése, az állam és egyház szétválasztása mint főpontok szerepeltek. Hiszen Mussolini semmisítette meg erőszakosan az egyház, a Vatikán érdekeit védő nagy politikai pártot, a „Popolari”-t, a katolikus néppártot, a keresztény szakszervezeteket és szövetségeket, ő sajátította ki a katolikus paraszt-takarék-pénztárakat. A fascisták ölték meg az ellentálló papokat, vagy verték őket véresre, ők vetették börtönbe a szószékükről rendszerüket dicsérni nem akaró lelkészek és püspökök tucatjait. A vezető katolikus politikusok emigrációban éltek, ha ugyan nem valami levegő- és hangmentesen elzárt kazamatában.

Érthető tehát, hogy a pápaságnak, az egyháznak ezer oka is volt ettől a kibéküléstől huzódozni. És mégis megtörtént. Miért?

Minden jel arra mutat, hogy az egyház elkerültnek látja az időt, hogy a napi politikába, a napi nemzetközi politikába most már teljes súlyával és teljes fegyverzettel beleszóljon.

Ha végignéznünk az egész európai politikában, mindenütt a papok, az egyház küldötteinek komoly előretörését látjuk. Az utolsó évtizedben Németország politikai vezetésében a katolikus centripárt mind nagyobb szerepet kap. A centripárt vezetése lassanként a világi politikusok kezéből egy prelátus kezébe siklott. Ausztriában a keresztényszocialista párt megerősödése és Seipel prelátus hosszú kancellársága szintén az egyház előretörését

mutatja. Seipel mögött, mint mindenki tudja, a pápa ausztriai helytartója, az osztrák hercegek Piffli bíboros áll.

Hogy Magyarországon az egyház befolyása a politikában az utolsó tíz esztendőben mennyire megerősödött, azt nem kell a magyar olvasónak külön elmondanunk. Franciaországban a legerősebb harcok dúlnak a Poincaré-kormány törvényjavaslata körül, amely az egyházi javak és jogok visszaadásával ötven évvel ezelőtt elvesztett előjogait akarja visszaadni. Mindezek alkalmasnak mutatják a pillanatot, mikor az egyház teljes súlyával maga is beleszóljon a politikába. Világpozíciójának ez a látszólagos javulása és a pápaságnak a nyílt politikába való kapcsolódása azonban mégis csak az utolsó erőfeszítése hatalmának megmentésére. A polgárság mellé való állásával támogatja azt az osztályt és azt az államot, mely ennek ellenében őt is támogatja. Ezért békült ki a pápaság, az egyház a fascizmussal, amely tágabb mozgási lehetőséget, anyagi és erkölcsi támogatást ad neki.

De mi szüksége van Mussolininak a pápa támogatására, vagy még inkább miért támogatja ő az egyházat?

Az olasz fascizmus forradalmi mozgalomnak indult, köztársasági és egyházellenes programmal. Lényegében azonban ma már nem más, mint az olasz polgári osztály uralomra jutásának végső mozzanata. Az egyesült olasz királyság megalakulásakor, 1870-ben a polgári osztály még nem alakult ki és a feudális osztály sokáig ellenségesen állt az állammal szemben, amely a feltörekvő polgári osztályra támaszkodott. Az ellenzéki főnemes- és nagybirtokosi osztálynak a legyőzött pápai hatalom természetes szövetségese volt. A polgárság lassan, lépésről lépésre hódította el a pozíciókat az új olasz államban és a feudális-ellenes polgárság végleges beérkezése éppen a fascizmus. De a fascizmus, a polgári osztály ugyanakkor a negyedik osztállyal, az időközben felnövekedett proletariátussal is szemben áll. És ahogy lépésről lépésre, minden elnyomás és letörés ellenére is nő a proletariátus feszítőereje, ugyanugy vonul vissza a fascizmus, a polgárság a hátsóbb és hátsóbb vonalakra és békül ki volt ellenfeleivel. Így békült ki Mussolini a királlyal, volt köztársasági szónoklatait levele, így békül ki immár teljesen reakciósan és végső menedékhez és szövetségéhez fordulva a pápával és barátokozik azzal, aki legerősebb ellenfele volt osztályának és forradalmának, az egyházzal.

Nem kétséges, hogy, ha a látszólag megüthetetlen hatalom mást is mutat, sürgős és fontos okai lehetnek Mussolininak a béke véghezvitelére. A polgári újságok Mussolini

„külpolitikai sikerének“ könyvelik el a lateráni szerződést, de mindez sem a pápaságnak, sem a faszizmusnak nem fog használni.

Egy haldokló osztály és egy újabb és újabb injekciókkal életben tartott kaszt szövetsége

talán rövid időre késleltetheti, de meg nem állíthatja a történelmi fejlődést. Ez pedig a régi osztályok, kasztok és társadalmuk bukását és a feltörekvő osztályok előrelépését hozza magával.

Nádass József

A FASCIZMUS GAZDASÁGI MÉRLEGE

Mussolini diktátori hatalmát a gazdasági élet minden vonalán érvényesíti, a *fascista állam omnipotenciája* felöleli a gazdasági élet minden területét. Szabályozza a munkabéreket, a kis-kereskedelmi árakat; a nagyipari fuziókat elősegíti, az alakuló bankok számát megszabja, általában lehetőleg mindent és mindenkit be-szervez a faszisztla „korporatív államba“.

Mussolini gyönyörű reklámszónoklatokat tart a fascista állam gazdasági prosperitásáról és csodálatos eredményeiről ezen a téren —, a töle megszokott előkelő modorban, a tények nagyvonalú elhanyagolásával.

Olaszország nyersanyagokban igen szegény állam, nincs szene, vasa, petróleuma. Az ipari termelés nehézségekkel küzd. A *textilipar* aránylag versenyképes, exportja meglehetősen fejlett, a többi iparágak az utóbbi időben panganak.¹⁷ Olasz termelési index, vagy pontos statisztika ezekre a dolgokra nézve nem létezik, de megállapítható, hogy a legfontosabb iparágának, az északolaszországi autóiparnak a konjunktúrája az utóbbi időben gyengült, kivitele csökkent. Hasonló bajok vannak a gépiparban is.

A *nehézipar* (vas-acél) termelése igen extenzív. Németország ezen a téren ötszörannyi munkással-tízszerannyit termel.¹⁸ A kormány az ipar racionalizálását minden eszközzel fejleszti. Hasonlóképpen támogatja a nagykapitalizmus fuzióit is, oly módon, hogy az egyesült nagyvállalatok részére messzemenő adókedvezményeket biztosít. Ugyanakkor a kisexisztenciák adóterhei növekszenek. Mussolini, a „nemzeti eszme harsogása“, tetteiben az olasz nagytőke ügynöke.

Az állami omnipotencia rendszere az olasz gazdasági életben nem hozott ragyogó eredményeket. Az *átlag vagyon* (fejenként) Németországban kétszer, Francia- és Angolországban háromszor, Amerikában ötször akkora, mint Olaszországban, és az átlagjövedelem arányai is hasonlóak.¹⁹

Az iparfejlesztéshez erős belső fogyasztó-piacra lenne szüksége, ez azonban nincs meg, a munkásság és kisparasztság vásárlóereje egészen minimális. Megfelelő munkabérek nélkül a mai Olaszországban szó sem lehet, ellenben Mussolini igyekszik fokozni a mezőgazdasági termelést. (Ez annál fontosabb, mert *Olaszország agrárállam*.) Ebben az irányban akció in-

dult meg: segítettek a bérlők (nagy- és középparaszttok) helyzetén, állami hiteleket nyújtanak, mocsarakat csapolnak le, stb. Itt is azonban elsősorban az olasz nagybirtok érdekeit védi Mussolini: 1928 szeptemberében a gabonavámokat ismét emelte. A buzávám ma Európában Olaszországban a legmagasabb.

A *belső fogyasztópiac* mellett, Mussolini a *kivittelt* akarja fejleszteni. Szüksége van nyersanyagterületekre és fogyasztópiacokra Albánia (petróleum), Syria, Tunisz, Szmírna — Jugoszláviáról, Délkülről nem szólva —, az olasz imperializmus állandó célpontjai. Azonkívül Olaszországnak elhelyezhetetlen *emberföldtelege* van, ez is jellemző vonása az olasz imperializmusnak.

Visszatérve a gazdasági helyzetre megemlítjük, hogy a *csődök és kényszerelgjezések* száma Olaszországban állandóan emelkedik. 1926 csőd-átlaga 654 volt, 1928 júliusában már 1100. Ugyanekkor az olasz nemzeti bank által leszámított kereskedelmi váltók összértéke lényegesen eszikken. A rossz konjunktúra szimptomái.

A *munkanélküliség* nő, 1928-ban — hivatalos kimutatás szerint kb. 250.000 volt, de valószínűleg jóval több. A munkásság *reális bérei* minimálisak; hiszen Mussolini dekrétuma 1927-ben kétszer szállította le a munkabéreket (összesen kb. 20—30%-al), ugyanakkor, midőn az árindex mindössze kb. 10%-al csökkent. A Nemzetközi Munkahivatal szerint, a reális bérvizonyok: (London = 100)

	1927 július	1928 április
Milánó	55	52
Róma	46	45

Látnivaló, hogy az angol munkás kb. kétszer olyan jól él, mint az olasz munkás.

Ennél alacsonyabb bérek csak Lengyelországban és Litvániában vannak.

Ezek a faszisztla diktatura gazdasági eredményei.

Közlő: Nádass Endre

¹⁷ Egyik fontos iparága a műselyemipar. Ennek legnagyobb vállalatát, a Snia Viscosét 1927-ben kétszer kellett szanálni.

¹⁸ Frankfurter Ztg. 1928 V. 1.

¹⁹ L. II Sole 1928 IX. 1.

munka

EGY NAP ÉLETEMBŐL

Ebben a rovatban a munkásság és a diákság életét akarjuk őszintén megírt levelek formájában megmutatni. Hisszük, hogy ezeken az írásokon keresztül a lehető legközvetlenebbül ismerhető meg a dolgozó rétegek gazdasági, politikai és kulturális életnévója, vágyai, harcai és kritikái. Ahhoz, hogy életkereteinket megváltoztathassuk, szükségünk van a tények megismerésére. Kérjük olvasóinkat, hogy életük egy-egy napjának őszinte leírásával és ennek beküldésével támogassák rovatunkat.

16 éves vagyok, de sem az álmodozó, tulzottan feszült idegzetű rajongó bakfisek közé, sem pedig a minden régít megdönteni és mindent tagadni akaró ifjúság közé nem tartozom. A mai ifjúság vagy abszolút lájkozatlan, együgyűen vak, vagy szintén nagyfokú tapasztalatlansággal belebeszél a ma problémáiba, olyan fontoskodással és ellentmondást nem tűrő biztonsággal, mintha minden komplikált probléma megoldási lehetősége a kisujjában volna. Ugy érzem, úgy gondolom, hogy ennek az ifjúságnak egyik fajtájához sem tartozom.

Nem nyertem szabad nevelést, ahogy a mai ifjúság egy része, saját magambazártan voltamkénytelen energiám nagy részét felhasználva a dolgokat elraktározni, serdülő korom problémáit elintézni. Ha szabad, előítélet nélküli nevelést nyertem volna, jóval messzebb tartanék, mint ma. Azonban mégis örülök, hogy nagyrészen a legtöbb otthon-problémán saját erőmből küzdöttem át magam, s így megédződtem arra, hogy később is, ha majd kikerülök a komoly világba, legyen bátorságom a saját felfogásom szerint cselekedni.

Mert nem olyan kis dolgok ezek, amiken egy magamfajta embernek, a polgári szokások figyelembe vétele nélkül, tul kell magát tennie. Ha elvileg tul is vagyok már egyen-máson, a gyakorlati életben még gyerekesen bukdácsolok. Sokat tudnék erről írni, de mert nem ez a kitűzött céltom, csak utalok a problémákra, amikor felemlítem ezeket a szavakat: vallás, társadalmi kötelezettségek, az illem egy fajtája, előítéletek stb.

A reggeli nyolc óra már a gimnáziumban talál, egy csomó magunkoru, de fejlődésben jóval mögöttem elmaradt leány között, akiknek nincs egyéb gondolatuk, mint a frizurájuk és üres mulatságok. Nem is tudok mást mondani róluk, mint hogy üresfejűek, korlátoltak és érzélgősek. Nem lehet sem a gondolatukról, sem a problémáikról, sem a céljaikról beszélni, mert mindez nincsen a számukra, annyira belesüllyedtek egy undorítóan hétköznapi nagy, nagy buláságba. Nem vagyok elfogult, tisztán látom a helyzetet, tudom bírálni önmagamot és kritikát tudok gyakorolni magam felett is, de látom tisztán, hogy ezek a lányok abszolút értéktelen, semmirevaló cifra bábuk. Vitatkozni, véleményeket kicserélni nem lehet velük, hiszen nincs önálló véleményük, sem önállóan megérlelt gondolatuk, amely mellett állást foglalhatnának. Ha előfordult néha, hogy valamelyikükhöz közeledtem — kíváncsiságból, hogy vajjon mennyire van — észre kellett vennem, hogy őszinteséggel nem jutok nála semmire, s csak félreértés támadhat köztünk. Ő nem egyenesen, természetesen beszél vagy gondolkozik s ezért nem tudja elképzelni, hogy élesen pontos szavaimmal azt akarom kifejezni, amit gondolok. Cselt sejt a szavaim mögött s a maga szegényes furfangjával tul akar járni az eszemen.

Nem értem meg őket és ők különönek tartanak engem. Idegen vagyok nekik, nem szeretnek. Lehel,

hogy az idegenkedés mögött jó rész félelem is van, lehet, hogy tudat alatt félnék tőlem, hogy őszinteséggel rávilágítok az ő vakságukra és kibuzom őket a sötétségből, mely pedig kényelmesen ellakárná őket.

Be akarom bizonyítani, hogy nem vagyok elfogult, azért megjegyzem, hogy nem kivétel nélkül ilyenek, mint ahogy ilt megrajoltam őket.

De mondhatom, hogy a 95 százalékuik ilyen és a maradék sem felvilágosodott, modern ember életcéllal és ideálokkal, csak abban különbözik a többitől, hogy nem olyan szörnyen üresfejű és ostoba, van egy kis társadalmi, helyesebben: illemműveltsége.

Tanáraimról is akarok beszélni:

Fő jellemvonásuk a rettenetesen konzervatív felfogás, amely minden téren megnyilvánul bennük. Érdekes alakok, szomorúan komikus alakok. Csak egytől tanultam valamit, ami hasznomra volt. Erről a tanárnőről meg is akarok emlékezni, hogy kimutassam, most sem a diákos elkeseredés beszél belőlem — annál is inkább nem, minthogy elég jó tanuló vagyok és nincs mit félnem a tanároktól —, hanem az objektív megfigyelés, amely a kritikával méltatni is tud. Ez a tanárnő a latin s a görög nyelvre tanít, tipikusan klasszikus műveltségű. Legjobb tulajdonsága, hogy emberségesen gondolkodik. Ez az első feltétele annak, hogy valakivel komolyabban foglalkozzam. Mit kezdjek olyan emberrel, aki megáll egy társadalmi konvenció előtt és nem tud áthágni egy előítéletet, én, aki utádom az előítéleteket és a mai társadalmi illemszabályait és korlátait. Ez a tanárnő — ember. És csodák esodája, tanár léteére logikusan és objektíven gondolkodik. Nem hajtogatja értelem nélkül, hogy a tanárt tisztelni kell, mert tanár; hanem saját fülemmel volt alkalmam tőle hallani, hogy épugy mint diákoknak a tanárt, a tanároknak is a diákokban tisztelniük kell a diákokot. Egyénisége nyílt, őszinte és közvetlen.

Mondom, nem adok le szubjektív ítéletet, amikor kimondom, hogy a tanárok nagy része korlátolt és oktalanul dölyfös. Ostoba konzervativizmussal ránehezedenek agyunkra és elfojtják bennünk a szabad gondolatokat. Nem, hogy nevelnének, de a fejlődésben visszatartanak és ebben segítségükre van az egész mai iskolarendszer. Ha minden tanár olyan volna, mint a latin tanárnőm, közelednék az ideális iskola fogalmához, mert szerintem az iskola egész nivójára a tanárok lelki beállítottsága van a legnagyobb befolyással.

Ha egy rendszeres napot akarok bemutatni életemből, akkor azt kell írnom, hogy délután, ha csak össze nem jövök emberekkel, akikkel barátkozom, otthon vagyok; kiesít tanulok, aztán olvasok.

Othoni életem ismertetése is bő anyagot szolgáltatna írásomhoz, lehetetlen azonban ilyen dolgokat röviden letárgyalni. Levelem befejezése előtt csak néhány szót írok még magamról és felfogásomról.

Testben és lélekben egészségesnek érzem magam, nincs bennem előítélet vagy ál-érzés. Gondolataim ellenőrzik érzéseimet, dolgozni fogok, ha nagyobb leszek, fogorvos szeretnék lenni, tele vagyok energiával és életerővel, imádom az életet és érzem, hogy nagyon fiatal vagyok.

(Egy 16 éves gimnazista lány)

Vésnök-tanonc vagyok. Reggel fél 7-kor kelek, negyed 8-kor kezdtek dolgozni, 4 éves tanoncidőmből már csak egy év van hátra. Sokszor elgondolkozom rajta, vajjon milyen sors ér szabadulásom után? Munkanélküliség? Vagy munkaerőhiány miatt felmondás? Mindenesetre úgy hiszem, hogy ilyesmi ritkábban fordul elő kellő szaktudással rendelkező munkásnál (bár nem érzem magam annak), mint egy esetleg gyengébb munkaerőnél. Ezen szempontot szem előtt tartva igyekszem, hátralevő időmet egész telhességgel tanulásra fordítani. Bár ritkán esik meg, hogy nagy figyelmet igénylő munkában hiba történik, ilyenkor mégis szidás, gombaság jut osztályrészemül. Első napjaiban bizony nagyon érzékeny voltam, senkinek nem volt jó szava hozzám, de azóta megbarátkoztam a segédekkel, megtanultam lütni és így kevesebbnek érzem a lütnivalókat.

De én beszélhetek még lütrésről, szenvedésről, mikor nincs gondom életemre, ruhára, megélhetésre? A szüleim eltartanak.

Közvetlen a műhely mellett egy ház épül, hatalmas, modern palota s naponta erre visz az utam. Mullok halottam, mikor egy kubikustól a munka-

bérről érdeklődtek, egykedvűen felelt: — Négy-öt pengő a napszám. Ennyi a fizetésük 10-12 órára. Ehez hasonlítva az én életem, aranyélet, melynek örülni is tudok.

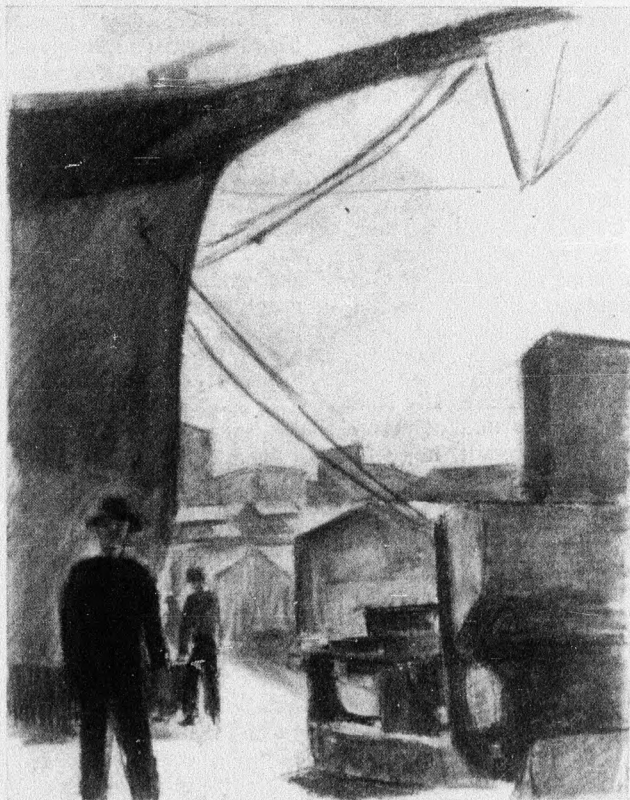
Most ugyan lenne okom lehangoltságra, mert egy rég tervezett bécsi utat kellett elhalasztani anyagiak miatt. Ez lett volna első külföldi utam, egyébként változatosság nélkül peregnék a napjaim. Este 5-ig dolgozom, utána kedvenc sportomnak, a tornának hódolok. Ezt a sportot találok arra hivatottnak, hogy a munkában elfáradt testbe új erőt öntsön, állandó kondícióban tartsa, valamint elvonja a káros szórakozásoktól.

Mily jól esik kilépni a köznapok rideg egyhanguságából.

Mint a dolgozó milliók, én is epedve várom a robotos hétköznapok után felvirradó vasárnapot. Míg felvilágosítatlan munkástestvéreim talán kocsiban találják meg a pihenést, szórakozást, én és ifjú társaim a természetet, szabad levegőt, napfényt minden másnál többre tudjuk becsülni. Tavasszal turázunk, nyáron minden szabad időnköt víz mellett töltjük, az ősz szépségeit csak a mi szemünk tudja igazán értékelni. Téli «pihenőnapjaink» pedig vidám sielésben telnek el s a legnagyobb hidegben is felveri az erdőt, hegyeket boldog kacajunk. Ehez járul még munkanapi tornaóráink s ezen életkedvet adó örömökre gondolván, a legnehezebb fizikai munkát is könnyen, kitartással tudjuk végezni. Nem panaszkodom, de azért vannak nyugtalanító terveim, amiket szeretnék egyszer megvalósítani.

(Egy 17 éves tanonc)

174-175

Bor Pál rajza

munka

VÁROSOK

melyeken keresztülhuzom életem
ujralátott arcotok darabokra szaggatott arcomat tükrözi
napokat és éveket, fájdalmaikat és éhségeket
zokognak házak, üzletek, uccarészletek, emberek

városok! elbujtatott életem menhelyei
ki látja meg bennetek a felkiáltójeleket, sorsom néma tanuit
az én szomorúságomat beitták magukba a falak és éjjel sírnak
az én lázadásaimat a viharzó tenger nyelte el és ott élnek az én ökleim

városok! életem jeltelen temetői
az uccaköveken ha tapostok felszisszennek elfelejtett halottak
uccák és házak bezárt ajkai alól, kiszakadt verseimmel
fel tudom-e ázni életemet látó szemek elébe?

Mária Béla

A TÖRTÉNELMI JÉZUS

Mit tudunk a tudományos haladás tükrében a Nazaretből való Jézusról? — *Ki volt és mi volt:* erre akarunk a történelmi kutatások mai eredményeinek összefogásával megfelelni. Természetesen: a *történelmi Jézus* életének megismeréséhez hiába fordulunk az egyházak teológusaihoz, felvilágosítást csak azok a tudósok adhatnak, akik az Evangeliumot *ép olyan gyarló emberi alkotásnak* tekintik, akár az előázsiai ásatások képezernél több táblairását, a kereszténységet a sémita néplelek ép olyan produktumának, akár azt az ősi pogány mítoszt, amelyet magába szívott és dogmává tett.

Élt-e egyáltalán Jézus?

Az egyház parancsa: higgy benne. Hidd azt, hogy Istennek fia, Szűz szülte, csudákat művelt, emberi sorsot vállalt s emberi halált, hogy feláldjon s ezzel megváltsa az emberiséget.

A szkeptikus *vallásfilozófia* így válaszol:

«Jézus, a nazaréti, ki «messiás»-nak lépett fel, s Isten birodalmának erkölceseit hirdette, égi birodalmat alapított a földön, s meghalt, hogy ezzel művét szentséggel teljesítse — sohse létezett. Egy olyan alak ő, akít a *racionalizmus* hívott életre, a *liberalizmus* öntött lelket belé s a *modern teológia* a tudomány köntösébe öltöztette. (Albert Schweitzer: *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*.)

A *modern tudományos kutatás* három for-

rásból láplálkozik s így akarja az egyház mithosszá lett Jézusának alakjából a *történelmi Jézust* kibontani. Legfőbb forrásának magát az *Uj testamentumot* tekintik, amelynek «abszolút isteni eredetét és csálhatatlan igazságát» még a nagy reformátorok: Luther, Zwingli és Calvin se merték kétségbe vonni. A *biblia-kritika* alig százéves tudománya szinte fanatikus lázzal igyekszik a 4 evangélium alapján az első őskeresztény közösség *egyetlen, ősi evangéliumát* megállapítani. A tudomány a kereszténységet *történelmi eseménynek* tekinti, amelynek *történelmi figurái* vannak, közülük első sorban Jézus, aki csak egy volt ama történelmi kor «emberfia»-i között, kiket akkoriban, századokkal előtte, de utána is, prófétáknak nevezett vagy messiásoknak tisztelt a nép s bitóra vonszolt a római impérium.

A másik forrás: az 1. és 2. század világi irodalma, kortársak gyér feljegyzése.

A harmadik: az *előázsiai ásatások* rengeteg adata, amelyekből immár hatezer évre visszamenően ismerjük meg az emberi szellem történetét. És mert tudjuk azt, hogy a vallások nem *«isteni kinyilatkoztatások»*-ként keletkeznek, hanem élő organizmusok, melyeket a nép lelke, századokon, ezeréveken át formál és hihetetlen konzervatizmussal merevít dogmává, tudjuk azt is, hogy a zsidóság illetve a kereszténység, csak egy végső foka annak a vallás-kialakító folyamatnak, melynek legprimitívebb

megnyit
gany, t
A b
igyeksz
választa
döntési
tisztítan
mű, me
ulánját,
s mit
hierarch
uracso
váltó sz
a dogm
hangzás
teljesen
szet kér
teljesen
mint a

»Az
át. Az
kereszt
szentség
tól és a
a követ
egy Ist
másik,
ség, dog
a sém
János-e
írásból
irni: K
rom Ist
Jézusba
beri ala
lált sze
lidhe J

Ami
melyne
illetve
ságha,
el; a n
megerő
egyházz

Az
domány
mindaz
melye
egyéb,

Pog
ság tan
szakból
amely
képen
«Szentl
népek
ezredév
lesz az
hogy a
földi
«Messi

megnyilatkozását még a sémita népek ősi pogány, nomád korából ismerjük meg.

A biblia-kritika tudományos józansággal igyekszik a történelmi magot a mítosztól elválasztani, a Jézus alakját a csudáktól, a földöntúli jelenségektől, az egyház dogmáitól megtisztítani. S mert az Új testamentum emberi mű, megállapítja a négy evangélium egymásutánját, szövegét józansággal méri, mi eredeti, s mit vegyített később az egyház lelki hierarchiája belé. A „szentháromság” tana, az *urvacsoira a szeplőtlen fogantatás, Jézus megváltó szerepe, halála és feltámadása*: ezek azok a dogmatikus tételek, melyek eredetét és összhangzását kutatja. És a biblia-kritika s a tőle teljesen függetlenül tevékenykedő ókori régészlet kénytelen olyan megállapítást tenni, amely teljesen megváltoztatja ugy Jézus alakjáról, mint a kereszténységről való képünket:

»Az Új testamentum két vallást örökített át. Az egyik a «zsidó-keresztény», másképp *ős-keresztény*, amelynek nincsenek dogmái és szentségei s amely a zsidóságból ered, Jézustól és a legrégebbi evangéliumból. Ezt a vallást a következő tételben lehet összefoglalni: *Csak egy Isten van s Jézus az ő prófétája*. És egy másik, fiatalabb vallás: a pogány-kereszténység, dogmákkal, szentségekkel, amely Szíriából, a sémi pogányságból, Páltól, az ugynevezett János-evangéliumból és más új testamentumi másból származik. Röviden ezt így lehet körülírni: *Kezdettől fogást nem egy, hanem három Istenség létezett: Atya, Fiu és Szentlélek. Jézusban, a nagy zsidó prófétában Istenfia emberi alakot vett fel és büncinkért megváltó halált szenvedett.* (Ditlef Nilsen: Der geschichtliche Jesus. 1928.)

Amíg azonban az első őskeresztény vallás, melynek Péter apostol a képviselője elsorvad, illetve Palesztinában visszafejlődik a zsidóságha, amelytől tulajdonképpen soha se szakadt el; a második vallás a pogány sémiták között megerősödött s uralkodó vallássá: keresztény egyházzá lett.

Az előzsiái ásatások eredményeiből a tudomány kénytelen volt megállapítani, hogy: mindaz, amit a keresztény egyház Jézus személye körül dogmává emelt: **változatlanul nem egyéb, mint sémita pogány mítosz.**

Pogány mítosz mindenekelőtt a *szentháromság* tana. Az ősi babiloniaiak még a nomád korokból örökölték az «Isten-család» tanát, amely Atyából, Fiúból és Anyából állott. Főképpen görög befolyás alatt az Anya alakja «Szentlélekké» változott át s a szíriai pogány népek galambbal szimbolizálták. Kr. e. a 2. század elejében az északi sémita népeknél a *Fiu* lesz az uralkodó Istenné, aki leszáll a földre, hogy a «nagy sárkány»-nyal megverekedjék s földi sorsot vállal, hogy halálával, mint «Messiás» *megváltsa* az emberiséget.

A Fiu megváltó halálát Kr. e. kétezer évvel már hatalmas mítikus drámával ünneplik s ennek időpontja azonos az egyház husvétjával. Amikor *Attis* — Istenfia — halálának és feltámadásának ünnepe tetőfokát érte, éjjel tüzeket gyújtottak, a mítikus sirt felnyitották és Attis papjai kihirdették: «Jámborak, örvendezetek, mert, hogy így Isten megváltott (feltámadott) Ti is megváltattok.» Az ünnepség legfontosabb része a szakramentális étkezések voltak: a borral és a kenyérral Istenfia testét és vérért ették és itták.

Pogányeredetű: a Messiásban való hit is, amelyet a zsidóság is megőrzött. Krisztus előtt sok ezer évvel már várták a népek a Messiást, aki megteremti a világbéke világbirodalmát. Ez szinte politikai fogalommá lett, hiszen az akkori világ a Földközi-tengertől Indiáig terjedt s ennek egyesítése nem egy imperator «messiási» törekvése volt. Amíg azonban a pogány mítosz a Messiást Istenfiának, a hármasság egyikének földreszállásában látta, addig a zsidóság egy rendkívüli képességű *ember* elérézését várta, aki a maga roppant szellemi erejével megteremti az örök békét az emberek között s akit Dávid király családjából várt.

A pogány mítosz messiási várása azután politikai fogalommá szövődik. Ilyen Messiásá lesz *Nagy Sándor* is, Augustus császár, szinte valamennyi babiloniai és asszír uralkodó. Egy Messiás természetesen nem születhet egyszerre többre. Isten nemzi és szüz szüli. Ezeknél a fejedelmeknél is megtaláljuk a Jézus-mítosz valamennyi elemét: szeplőtlen fogantatás; születésekor az égen jelek jelennek meg; a sátán megkísérti, csudákat művel, halála után feltámad.

De az ókori mítosz szerint szüz szülte s Isten nemzelte az egyiptomi Imhotep-et, sőt Pitagorasz és Plátót, de Apolloniást is.

Nagy Sándor epigonjai, a görög, majd a római imperatorok ép ugy *Isten fiának*, ép ugy *Messiásnak* nevezték magukat s ezzel a nép lelkében lassanként átalakult a messiási fogalom, akinek uralma nem földi többé, hanem „az én birodalmam nem e földről való”.

De a bibliai kutatás is megállapítja, hogy a pogány eredetű szeplőtlen fogantatás dogmáját csak sokkal később állították be. Az evangéliumokban «Szüz Mária» — sehol se szerepel, ellenben Máténál (I. 16.) egy szíriai őskézirat szerint: «József nemzé Jézust.»

Az evangélisták foglalkoznak Máriának, Jézus anyjának, a későbbi dogma «Szüz Mária»-jának alakjával is. Anyja és testvérei «megháborodott»-nak mondják Jézust, s rábeszélik, hogy térjen vissza munkájához. Azután teljes szakításra kerül a sor amely oly mélylyé lesz, hogy Mária nem hallgat a Jézust

követő asszonyokra és nincs ott a keresztre-feszítésnél sem, ami akkor megbotránkozásra adhatott okot, hiszen fel is jegyzik. (Márk. 15. 40—41. Máté 27. 55—56.) Jézus is panaszkodik, hogy családjánál csak megvetésre talál. (Márk. 6. 4; Máté 13. 57.)

Ami Jézus esdauetteit illeti: ezekkel századokkal azelőtt és utána is százakat ruházott fel a népfantázia, hogy «messiási» voltukat megerősítse.

Ma már a történelmi kutatás Jézus halálára vonatkozóan némi adattal rendelkezik, de feltétlenül megállapítja, hogy Jézus nem állott semmiféle nagyobb jelentőségű politikai mozgalom élén, amely akár a rómaiak, akár az akkori társadalmi rend ellen irányult volna, s halála se keltett semmiféle feltűnést, hiszen a római impérium százával végezte ki a „próféták”-at, akik ugyan kisebb vallásos mozgalmakat vezettek, de a „nem e földről való” messiási hitük összeütközésbe került a Római Birodalom ugyancsak e földről való „messiási” törekvéseivel.

Tacitus egyetlen mendattal emlékezik meg róla: „E név (Krisztus követői) Krisztustól ered, akít Pontius Pilátus helytartó Tiberius császár alatt kivégeztetett.” Egy francia tudós, Henry Reynault bebizonyítja, hogy Jézust teljesen az akkor normális római rendszabályok szerint végezték ki, mert a római uralom ellen vétett (*Le procès de Jésus*). *Josephus Flavius*nak egy szláv nyelven megtalált könyvében ugyancsak szó esik Jézus kivégeztéséről: „Sorban ellentmondott a törvénynek... de nem követett el semmit, mi káros lett volna, vagy bünyös, mert csak szavaival hatott. A nép közül sokan követték és felték magukévé tanait, mert azt hitték, hogy általa a zsidó törzsek megszabadulnak a rómaiak kezei közül...”

A feltámadás tana: ősi pogány mítosz, Jézus előtt sok formában szerepelt.

Csak annyit tudunk róla: Egy nazareti szegény kőműves (és nem ács!) fia, ki maga is kőműves volt, de valószínűleg földműveléssel is foglalkozott. A zsidó vallás törvényeinek szigorú megtartásában nevelte apja, aki korán meghalhatott, mert nem történik róla említés. Érett férfi korban ismerkedik meg János prófétával, akinek tanítványa lesz. Az ismeretlen, egyszerű falusi kőműves ezzel lép a világtörténelem porondjára. Jánost (a keresztlőt) ugyancsak Messiásként tisztelték, csudálatos körülmények között született... Jézus azután felülmulta mesterét, tanítványai lettek, „községet” alapított. Jézus, akár a régi zsidó próféták, a szavaival hatott, a tanával, amellyel azután összeütközésbe került a római hatóságokkal, jóllehet Jézus ép úgy nem törekedett a zsidó vallás megreformálására, mint ahogy nem voltak politikai céljai sem.

Bizonyos az, hogy az ősi evangélium, tehát az ősi, zsidókereszténység evangéliuma nem Jézusról szólt, hanem *Jézus szavait*, tanítását gyűjtötte össze, mint ahogy összegyűjtötték a többi zsidó próféták tanításait is. Az őskereszténység első küzdelmét *Péter és Pál* apostolok harca jelzi. Pál győz és ezzel a kereszténység átváltozik *Jézus tana helyett egy Jézusról való tanná*. Jézus földi személye körül dogmává merültek mindazt a pogány mítosz, amelyet azok a semita népek őriztek meg, amelyek nem jutottak el az Egy-Isten ethikai magasságáig. Így a történelmi kutatás és a biblia-kritika rideg megállapítása szerint a Jézusi mítosz azonos már Jézus előtt két-három ezer évvel ezelőtt kialakul a pogány Istenfia mítosszal.

A modern biblia-kritikának és régészetnek még egy olyan megállapítására kell rámutatnunk, amely egész új alakot ad Jézus tevékenységének. Jézus nem volt társadalmi reformátor. Amíg a zsidóságnak Istenhez való viszonya nem az egyének, hanem a *népi kollektivitásnak* viszonyát jelezte. — Isten a néppel köt szövetséget, azt választja ki magának, annak megmaradása a fontos, nem az egyéni — addig Jézus az egy egyén jutalmát hirdeti a másvilágon. A zsidóság abban az időben nem ismerte a másvilági élet formáját. A modern biblia-kritikusok egyik legnagyobbika: Martin Diberius göttingeni tudós a következőket állapítja meg:

«Valójában Jézus lemondott arról, hogy a világot építse, apokaliptikus hite a világ egész közeli végéről oda hatott, hogy ennek a világnak, vallási, politikai vagy társadalmi berendezkedésével szemben teljesen közömbös volt. Jézus segítsége nem nyult le a szociális bajok gyökeréig: Ő nem követeli a betegek ellátását, sem a koldusok foglalkoztatását, még kevésbé a bér munkások emberi megfizetését, nem beszél gazdasági és kulturális bajokról, rossz lakásokról és rossz utakról, egész foglalkozási ágak letiprásáról, a tőke termékellen felhalmozódásáról. A történelmi Jézus tanítása nem szociális küldetés. Jézus sohasem követelte a osztályellentétek kiegyelítését, a gyermekvédelmet, a nőkérdés megoldását, a rabszolgaság megszüntetését. (Geschichtliche u. übergeschichtliche Religion im Christentum, 1925.)

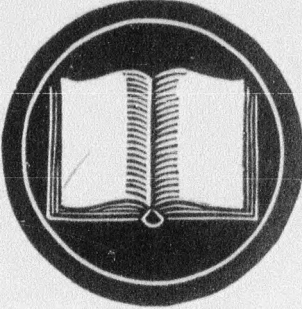
A történelmi Jézus alakja nem azonos tehát az egyház Jézusának alakjával. Nem kétséges a tudományos kutatás mai, feltétlenül biztos adatainak megállapítása szerint: a történelmi Jézusnak az emberiség fejlődésében és kialakulásában szerepe nem volt, nem is lehetett. Ez a szerep az egyház Jézusáé, aki körül azonban az egyház az emberiségnek nem azt a székesegyházat építette fel, amely eddig enyhített volna a bérkaszárnyák vagy egyszerű jászolok nyomorúságán.

Székely Béla

МЕНТОР

MODERN
KÖNYVEK
MODERN
GRAFIKA

ANDRÁSSY UT 17

KNER
ERZSÉBET
KÖNYVKÖTÉSZETE
V., ALKOTMÁNY-U. 20
TELEFON 248-11

KORUNK

Világnézeti és irodalmi havi szemle. Szerkeszti: Dienes László
Egyes szám ára: 2.40 pengő. Budapesti kiadóhivatal
II., Bimbó-utca 15, II. 4.

Die Literarische Welt

Német irodalmi hetilap.
Szerkesztő: Willy Haas.
Berlin, W. 35, Potsdamer-
strasse 123 B.

BAUHAUS

A dessai „Bauhaus“ folyóirata
Szerkeszti: KÁLLAI E. Dessau

Die Weltbühne

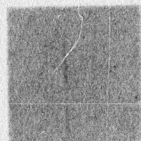
Szerkeszti: S. Jacobsohn
Berlin-Charlottenburg
Königsweh 33

SIMPLON

Nagykávéház VIII., József-körút 8
Tel.: J. 320-34, 320-36
Írók, művészek találkozóhelye. Nyitva egész éjjel

A PANTHEON haladó irányú modern magyar regénysorozatában most jelent meg két új kötet:

AZ ÚJ MAGYAR REGÉNY

KÁROLY SÁNDOR: AZ 500-IK EMELET

Károly Sándor, a fiatal erdélyi író izig-vérig amerikai regénye, melynek feszültsége, szociális tendenciája, konstrukciója, izgalmassága és lüktető tempója Kellermann világhírű Alagutjával versenyzik. Károly Sándor csodahívó lélek, de nem a miszticizmus, hanem a technika csodáiért lelkesedik. Regényének hőse nem ember, hanem a modern **Bábel-Building**, a titáni felhőkarcoló, melynek legfelsőbb emelete a Tatra csúcsaival vetekedő klimatikus gyógyhely.

A nagy építkezés megismertet a munkások életével, a new-yorki tőzsdével, a **Broadway** és a **Fifth Avenue** pénzkirályainak világával, de elsősorban az emberi akarat és tudás szédítő perspektívájával.

Ára füzve P 4.80, művészi egészvászonkötésben P 6.80

KASSÁK LAJOS: ANGYALFÖLD

Ez az első regény a magyar irodalomban, ahol Budapest nagyvárosi képe igazi élő terep és nem színpadi kulissza. Történeti hűségű drámai rajzát adja a hírhedt Angyalföldnek, amely legalább olyan érdekes és eredeti, mint a sokszor megénekelte párisi „apacs-világ”, berlini „Unterwelt”, londoni és newyorki „slum”.

Kassák regénye nem tendenciás könyv, hanem egy szocialista világnézeti művész életmegnyilvánulása. Hőse a munkásság intelligens rétegéből kerül ki. Kemény, töretlen ember, de nem dogmatikus, mert az élet minden jelensége érdekli és racionális gondolkodásával minden kérdés végére akar járni. A munkásság fejlődési vonalát ábrázolja és a társadalmi etikát képviseli.

A mellékalakok gazdag és tarka csoportja Gorkij képeivel vetekszik. Az epizódjelenetek közül kiemelkedik egy sztrájk leírása és a békebeli „házberbojkott” mozgalom rajza. A regény festői stílusa a valóságok és sejtések különös keveredése. Az Angyalföld kétségkívül csúcspontja Kassák eddigi alkotásainak.

Ára füzve P 6.80, művészi egészvászonkötésben P 8.80

PANTHEON IRODALMI INTÉZET Budapest, V. ker.,
Vilmos császár-út 28

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA R.-T. BUDAPEST

178-179

Bokros-Birman szobra

munka

V. ker.,
ár-út 28

ST

RENÉ MARAN: EGY FAJ HALÁLTUSÁJA

Ki nem emlékszik a Batuala-afférré hét évvel ezelőtt?

Csádban, Kumrában voltam akkor, a pusztaság kellős közepén. Minden postám pultonyszámra hozta a sértegetéseket kivágott újságcikkek alakjában.

Albert *Sarraut* gyarmatügyi miniszter megtagadta tőlem a Franciaországba való visszatérési engedélyt, nehogy védekezhessem; szabad volt a vásár. Egyáltalán semmitől sem kellett tartaniok: sem helyreigazító nyilatkozatoktól a napilapokban, sem tanuk elküldésétől, sem sajtópertől. Tulságosan messze voltam.

Fajgyűlöletből, tudatlanságból, sőt szadizmusból, hivatalos jelszóra, az egész sajtó: a nagy-, a közép- és a kis-sajtó rámvetelle magát, aki egyedül voltam.

Paul *Souday* a „*Le Temps*” hasábjain már azt kiáltozta, hogy vizsgálati bizottságot küldjenek ki ellenem az afrikai gyarmatra.

Azonban a gyarmatügyi miniszter jól tudta, hogy én az igazságnak csak egyik részét mondtam el, a teljes igazság még szörnyűbb lenne.

Számos intézkedés történt, hogy elfojtsák a botrányt. Arra készültek, hogy kijátsszák azt a két-három interpellációt, amelynek mérhetetlen visszhangja lett volna. Az idő telt. És bizonyos emberek felfogásában, akik a legkülönbélebb osztályokhoz tartoztak, úgy fordult a dolog, hogy lassanként már nemcsak azt tételezték fel, hogy „rossz francia” vagyok, hanem hogy hazudtam.

Valószínű, hogy ez a szóbeszéd a végén törvényerőre emelkedett volna, ha Albert *Sarraut* és azok a szervezetek, amelyeket ezidőtájt vezetett, be tudtak volna csalni abba a félhivatalos csapdába, melyet ellenem állítottak s amelyből csupán hullámat szedték volna ki.

Mert bármily hihetetlen is, ez nyilvánvaló tény, bebizonyított tény. Az az egy bizonyos, hogy a politikának ez a semmirekellője el akart tenni láb alól. *Daladier* gyarmatminiszter 1925-ben nyíltan bevallotta ebben a kérdésben ésmég sok másban leghünyösebb elődjének machiavellizmusát. Sőt két-három ízben *F. Gouttenoire de Toury* jelenlétében tartózkodás nélkül megbélyegezte azt az aljas ketszínűséget, mit Indochina volt főkormányzója tanúsított irányomban.

De az igazság igazság marad.

A gyilkosság mártírokat teremt sokszor, de nem csöndet. Az enyém semmi esetre sem akadályozta volna meg, hogy a „*la Porte Etroite*” nagy, változékony s különös írója Congóba ne menjen s hogy visszatérve ne hallassa szörnyű kiáltását, melyet Franciaországban igyekeztek ugyan elnyomni, de az egész világ meghallotta: „Most már egy mérhetetlen panasz lakik ben-

nem. Oly dolgokat tudok, mikbe bele nem nyughatok. Eddig nyugodtan éltem. Most már tudom: beszélnem kell...” Albert *Londres*-t sem akadályozta volna meg, hogy elmondja egy részét annak, amit tapasztalt és hallott a francia Afrikában.

Ki nem emlékszik arra az óriási feltűnésre, amelyet a „*Párizstól Buenos-Airesig*” híres szerzőjének a *Petit Parisien* hasábjain megjelent nagy riportázs-cikkei keltezték a gyarmatvilágban?

Kötetbe gyűjtve megjelentek ilyen cím alatt.

Ebenföld

(A négerkereskedelem.)

Nincs ékesszólóbb, mint ez az alcim a maga borzalmas egyszerűségében.

Elég is volt, hogy a kolonializmus minden bevallott védője, minden gyalázatos bajnoka feltámadjon Albert *Londres* ellen.

Mit vetnek szemére?

Tévedéseket követett el, (mondják egyesek. Munkája roppant hiányos, állítják mások. „Kötelessége lett volna”, írja nem ok nélkül Jean *Rabe* a „*l'Ami du Peuple*” egyik januári vezércikkében, „kötelessége lett volna a dolgozó gyarmatosokat bemutatni, akik gyarmatbirodalmunk legigazabb művesei...”

Az Albert *Londres* által elkövetett hibák — s több jel arra vall, hogy nagy részük szándékos — talán jóvátehetetlenek?

Ezt semmiképp sem lehetne állítani.

Igaz, a legjobb riporter, a legügyesebb író sem láthat mindent, nem vehet észre mindent.

Sőt vannak rendkívül kényes tárgyak, melyekhez a legműveltebb utazónak is csak a legnagyobb óvatossággal volna szabad hozzányulnia.

A néger lelket nem öntheti szavakba az első jött-ment. Sokáig kellett élnie a benszülöttek között, ismernie kell, attól függően, mily gyarmaton tartózkodik, számtalan dialektusuk közül legalább egy igen jelentékeny néger tájnyelvet annak, aki meg akarja kísérelni, hogy behatoljon egyszerű külsejük mögé, belső életük igazi bonyolultságába.

Ezt a megjegyzést érdemes volt megtenni.

Kell-e mondani is? Semmiben sem gyengítik annak a részrehajlatlan és bátor vádbeszédnek horderejét, hasznosságát és kérelhetetlen igazságát, melyet Albert *Londres* adatokkal felszerelve mondott el a figyelő Franciaország és a Népszövetség előtt a gyarmatosítás némely módszerei ellen, mik már tulságosan régóta tartanak s mik végelemzésül nem egyebek, mint a négerkereskedelem újabb változatai, melyeket az előzőjénél is kegyetlenebb köztársasági rezsim határozatai, rendeletei és törvényei biztosítanak.

Valóban, néhány megbocsátható tévedés ellenére, melyet egyesek majd igyekeznek mértéktelenül felfújni, Albert Londres nem hazudott. S ha már valamit a szemére lehet hányni, az az, hogy az igazságot távolról sem látta fel egészen a maga teljességében.

Semmi pontatlanság azokban a rettenetes képekben, melyeket élénk festéssel épülés végett. Az emberi szenvedés poklába lépünk vele átmenet nélkül, a lemondás poklába, mit előtte már Edmund D. Morel, Félicien Challaye és Pierre Mille 1900—1906-ig, Vandervelde 1923-ban és André Gide 1925—26-ban felkutatott.

Az adó, a szolgáltatások, a szolgáltatások megváltása, az önkéntes-toborzás, a behívás, a gyapotrobot, a kaucsukrobot, más kinszenvedések, ezeket a neveket halljuk lihegni a gyebenn mélyén, ahol a jelen órában egy egész faj vivja haláltusáját.

De ha Albert Londres megcáfolhatatlan adatok erejével (s ezeket sohasem fogják megcáfolni) feljegyezhetné, hogy az önkéntes-toborzás — legalább is úgy, ahogy azt végre szokták hajlani némely afrikai gyarmatunkon — nem más mint embervadászat (adalék címén érdemes elolvasni erre vonatkozólag „Samba Diouf utját” a Tharaud-fivérektől és Lucie Costurier „Ismeretlen látogatók” című munkájának néhány szakaszát), ezzel szemben ő sem tudja, hogy a behívást oly emberek hajlják végre, akik benn sícesenek az anyakönyvben, ami azt jelenti, hogy törvényesen nem is léteznek és hogy ezek a szerencsétlenek három évet kötelesek tölteni katonai szolgálatban egy-egy és fél év helyett.

Jól látta, hogy a fejadónak nevezett adó — ezt az adót a francia gyarmaton bizvást csorda-adónak nevezhetnék — automatikusan magába szívja a közigazgatás ügynökeinek ébersége folytán a benszülőttek összes kínosan keresett pénzét, meg azt, mit a hordással, a csónakszállítással, a szolgáltatások megváltásával vagy közmunkálatokkal szereznek, meg azt, mihez a nyers gyapot termékeinek eladásával, pálmadióval, Karité-vajjal s kaucsukkal jutnak.

De például azt már nem tudhatja, hány napot, hány órát kell egy benszülőttnek szentelnie az egész időszak alatt egy gyatra kis kiló kaucsuk előállítására, azt sem: mily szegyenletesen keveset kap érte.

Tényleg nem lehet megérteni azt az egész borzalmat és egész tragikumot, amivel a hordás, vagy a kaucsuk-készítés jár: olvassák el *Batalát* és *Dzsuma*, a *bozót kutyáját*, melyeket elfogultságtól mentes szellemmel s egészen friss szemekkel írtam.

Ezekben nemcsak meztelen és nyers igazság van, mint az *Ébenföldben*, hanem tízenöt évig megélt való igazság, mit egyébként minden hivatalos, vagy félhivatalos lap igazol, ada-

tok oly sorozata, melyeket már nem lehet rövidebbre fogni.

Mert elég volna felkérni Aug. Chevalliert, akinek neve kétségbevonhatatlan tekintély gyarmati körökben, hogy sziveskedjék közölni a sajtóval annak a bölcs tanulmányának legfontosabb kivonatait, melyet 1921-ben a kaucsuk-kérdésről írt. Kiegészítésül fel lehetne kérni a gyarmatügyi minisztériumot, amely egész biztosan birtokában van az idevágó levelezés hiteles másolatának, mondja meg annak a hatalmas francia gyarmati szervezetnek a nevével, semmi mást, csak a nevét, amely 1918—19-ben Franciaország nevében az álmokörgyógyító-bizottság vezetőjének összetett kezekkel könyörgött, ne tárja fel megfellebbezhetetlen, pontos és lesújtó jelentésének konkluzióit, ahol teljes pártatlansággal meztelenre vetkőztesse azokat a kegyetlen gyarmatosítási módszereket, miket az afrikai francia gyarmatokon használtak és kimutatja azokat az irtózatos eredményeket, melyek belőle származtak.

Ami a *Congo-Ocean* építését illeti, magamnak követelem a nagy tisztességet, hogy első voltam 1926-ban, aki jeleztem a francia sajtóban a nagy, egy Verescsagin esetjéhez méltó dantei drámát, mely ott messze, Mayomban lejátsszódott.

A továbbiakban *Pégourier* gyarmattfelügyelő jelentései csak megerősíthették kijelentéseimet, sőt s ugyanakkor Blaise Diagne szenegáli képviselő sajtókezüleg írt levélben értésére adta az afrikai főkormányzásnak, hogy a közvélemény előtt kinyilatkoztatott súlyos tényeket csak azzal a feltétellel hajlandó nem vinni a parlament elé, ha meghosszabbítja a *Tréchet*-féle koncessziók privilégiumát, mely öt évi érvényesség után a lejáráthoz közeledett.

Röviden: a gyarmatosok szemében visszafetsző lehet, hogy Albert Londres véget vet ezeknek a kellemetlen szokásoknak, melyek lehelővé teszik, hogy vezetőink mértékre fabrikálnak az állag-francia, sőt egész egyszerűen a francia ember használatára oly igazságot, mely a valósággal csak igen távoli hasonlóság révén egyezik.

Bárhogy van is, Albert Londres igazsága az egyedüli valóság, először is azért, mert a gyarmatosok éppen azért, hogy annyira haragszanak, bizonyítják, hogy nincs igazuk s ezt tudják, azután azért, mert oly irók garanciájára támaszkodhatik, akik nem törődnek mással, mint hogy mint a világ polgárai eleget tegyenek irói feladatuknak. Az *Ébenföld* tragikus könyve az egész emberiségnek, mely benne van és amelyet támogatni szándékozik. Megrázó vészkiáltás az összes horizontok felé.

Gyáva ember, aki nem csatlakozik mellé.

Ford.: M. Pogány Béla

munka

TÉLI NAP

Az asztalon az utolsó kenyér feketén, mint az őszi földek, és egy üveg víz. Akik az asztal körül ülnek, tudják, hogy ez az utolsó kenyér. A hajnaltól nem várnak semmit és nem félnek az éjszaka késhajigáló gyilkosaitól.

«Meg fogunk döglöni», mondja az egyik férfi, akinek egy óra előtt fagyott meg a szeretője.

Senki sem felelt. Mit is lehetne erre felelni? A hold körül tüzek égnek, a lázadás tüzei, de ennek most alig van valami összefüggése evvel a tizenkét emberrel, akik hiába próbálják szólni a kenyeret, mégis kenyér marad az és nem pulyka- vagy borjúhús.

A szobában hideg van. A lehellet láthatóvá válik és kemény, szürke golyóvá sűrűsödik a levegőben. A golyók mozdulatlanul megállnak. Egy öregasszony siránkozik:

«Ha ez így megy tovább, már lélegzenünk sem lehet, ezek az undok golyók megfölik a szobát és agyonlapítanak bennünket.»

«Az a legkevesebb», feleli egy férfi; még fiatal és a szemeiből csillagok szikráznak ki. «A saját megkeményedett lehelletünket átvágjuk késsel, de mi történjen a leánnyal, aki megfagyott, ép amikor gyereket akart szülni és evvel a plafónnal, amelyik vígan eresztí át ezt a keserűen szitáló istenátkát, az ördög tudja, hó-e vagy eső?»

A gyerekeknek elégük van. Éjszaka sakálok és hiénák bögnék bele ijesztően az álmaikba, az asztalon fekete kenyér, a kétségbeesés szilánkjai kipattannak, a levegőben összeütköznek és szikrát hányanak. Ez az egyetlen világosság a szobában, mert lámpa nincs és a hold a szegényekhez nem süt be, csak a szerelmeseket és az álmatlanokat piszkálja föl pokoli villáival.

A gyerekek ösmerik az éjszakát. Különösen télen sok tűzijátékot lehet kint találni. Ha a hóba beleszurnak, opálszínű idomok keletkeznek, ezek a hófigurák.

A gyerekek kiáltozva jönnek haza, híreket hoznak a külvilágból:

— A hó véres. — Kinában mennydörög. — A hold körül tüzek égnek.

Az emberek elgondolkodva figyelik a gyerekeket. «Holnap fellázadunk», mondja a fiatal férfi, akinek a szeme olyan közeli rokonságban van a csillagokkal.

Reggel. A földek feketék, mint a kenyér. A szürke levegőben elrepül egy-két varjú. Hét óra. A városban megszólalnak a gyárkürtök.

Vas István

A FÉNYKÉP KULTURÁJA

Kissé széles értelmű szóval azt mondhatnám, hogy a fényképezés ma még csak *riportmunka*. Futó rögzítése dolgoknak, embereknek, eseményeknek; pillanatnyi szórakoztató vagy emlékeztető; semmi több. Ríport az illusztrált lapok és folyóiratok fényképtömege, mely véletlen pillanattfelvételeken rögzíti le a társadalom fő életereinek lüktetését. Ríport a családi fénykép, melyet fiókban őrzünk és előveszünk néha, hogy emlékezzünk elmult önmagunkra, vagy közelvaló másokra. És ríportok — rossz ríportok — az iskolai tankönyvek szegényes fénykép-illusztrációi, melyek röptében fognak el és vetítenek a gyermek elébe egynéhány véletlen formát a természet óriási formakínéséből. Végül pedig ríportok csupán — azaz rendezetlen ötletek sorai — a fényképművészet mai, sokat ígérő termékei is.

... De már látjuk a fejlődés vonalát, melyben a futó ríportok életté, tudássá, művészetté sűrűsödnek.

A ríportfényképből nő ki, már napjainkban, az igazi, céltudatos fényképkultúra, amely új és erőteljesebb összkulturának bevezetője. Újra sok irányba vezet és minden irányban hatalmas meglepetéseket tartogat. Ezeket a főirányokat — a fénykép nagy jövőjét — szeretném itt mindazoknak megmutatni, akik a fénykép rengeteg fejlődési lehetőségét csak ösztönös rajongás és sejtésszerű akarások formájában élik át.

Egyik vonalon a mai családi fénykép (a fotográfia emlékeztető fajtája) fejlődik tovább, míg végre *egyéni és családi életteirásá* fog ki szélesedni. A mai ember számára az önfényképezés ritka és ünnepi alkalom. Szívesen megörökítetteti magát életének érdekesebb, kiemelkedő eseményeinél — főleg, ha ezek az események egytall kellemesek is: kiránduláson, társasvacsorán, névnapon, vagy néha a semmittevés hangulatában. Arra egyelőre nem is gondol, hogy *másféle* mozzanatokban is megőrizhetné a maga életemlékeit; fényképezhetne kö-

zombös pillanatok (melyeknek, visszanezve, mégis csak megvan a maguk jelentősége), sőt epügy a szomorú és komor, küzdelmes idöket is. Miért nem? Az, aki csak élete ünnepélyes vagy örömteljes perceit örzí meg fényképein, épp oly naív, mint az, aki a fotografussal vagy arcképfestővel „idealizáltatja” magát. Ha valaki így jár el annak fényképein az elmúlt élet *arca szép, de nem igaz* vonásokban tükrözödik. De ha gondot fordít arra, hogy mindenféle hétköznapi kis eseményt, látszólag jelentéktelen környezeti és életmódváltozásokat is fotografáljon: akkor az a képgyűjtemény, melyet így évtizedek alatt felraktározhat, csodás meg-
lepetéssel szolgál; amikor előveszi, *életét látja újra benne*, örömeivel és bánataival, tömérdek rég elhalványult emlékével együtt.

Igy válik a családi fényképből az egyén optikai élettörténete, a láthatóvá rögzített élet. Persze az, aki a fényképben nem muló szórakozást keres, hanem életfolyásának egy optikai vázlatát akarja felrajzolni, nem várhat ritka alkalmakra, hanem felvevőgépét naponta, sőt naponta többször használnia kell. Az optikai naplóvezetés egy módját kell tehát hogy gyakorolja. Amint az *írott napló*, tökéletlenül és sokszor hamisan, megörökít mindent, amit az ember feljegyzésre méltónak talál, épp oly gyakorisággal, de igazi hűséggel örzí meg a *fényképnapló* életünk fő mozzanatait, s velük mindazt a gondolatot, érzést, hangulatot, ami hozzájuk fűződik. Való igaz, hogy a fényképnapló vezetése ma elég költséges dolog; de költségeit messze felülmúlja nagy értéke és érdekessége. És, ha meggondolom, semmivel sem drágább, mint némely improduktív és ártalmas szenedély, melynek a mai ember tömegével hódol — amilyen például a kártya, az alkohol vagy a dohányzás.

A „riportfénykép” második, kollektivebb fajtája: az illusztrált sajtó fényképezése, a *szórakoztató fénykép*. Mialatt az egyéni és családi fényképezés az egyes ember életmegörző naplójává alakul, addig a napisajtó és a folyóiratok papírján milliószámra sokszorosított „fénykép-közlések”-ből az *emberi közösség életteirása*, történetírása fejlődik ki. Amott az optikai napló, itt az optikai történelem. De a riport csak akkor válik történelemmé, ha kiterjeszkedik, ha rendszert, tudományos szabáltságot és koncepciót nyer. Ez a fejlődés is utban van már! Csak kicsiny javulása kell a fényrögzítő technikának, olesőbbodás az előállításban; és az írott történelem mellé a képekben megörzött történelem fog lépni. Hatalmas és egészen újirányú kiegészítése lesz ez a társadalmak és kulturák eddigi, főleg írásművekben örzött történetének. A maga bizonyosságával, meg nem cáfolható exaktságával ellenőrizhet majd a fénykép minden írott följegyzést és adatot. Ez az optikai történelem nem lesz más,

mint időrendbe szedett, nagyon gazdag fényképgyűjtemény. Nagy tömegmegmozdulásokról lizta, erős és minden részletében hű képet ad, ami nem hasonlítható össze azokkal az „egykoru rajzokkal”, melyek manap „támogatják” a nemzetek, országok és fajok történelmi múltjáról szerzett tudásunkat.

A fénykép tehát, formarögzítő erejével, pontosságával és nagy tömegével (mert óriási előnye, például a festéssel szemben, a gyorsan és nagy számban való előállíthatóság is) valószínű ujjászervezője lesz a történetírásnak, akár a szociális élet, akár a kultura történetéről legyen is szó; és ennyiben is *új korszakot nyit az emberi művelődésnek*.

Harmadik sorban feltűnik a fényképnek messzeségekre ható pedagógiai hivatása. Mindaz, ami a mai iskolában mint „szemléltető”, azaz optikai nevelőeszköz szerepel minden falitábla, tankönyvillusztáció és szórványosan mutatott mozgóképek: kapkodó próbálkozás és nem több.

Itt is a fénykép mondja ki a döntő szót. A fénykép, melyet ezerszámra állítanak majd elő a közeljövő fejlettebb iskolája részére; és ezerszámra mutatják a növendékeknek, rohamosan fejlesztve általuk a gyermekek formalitását, tárgyemlékezetét, világismeretét. Amit ma a tankönyvek néhány gyenge tollrajz-ábrázolata nyújt, azt a fejlettebb iskola tanulója gazdag, sorozatos képgyűjteményekben szemléltetheti. A mai földrajzkönyvek „látképei”, a növény- és állattani könyveknek „példaként” szolgáló rajzai semmiféle optikai ismeretkineset nem nyújtanak a gyermek számára; ilyesmit még elő sem készítenek. A holnap iskolájának ujszerű taneszköze lesz a Fényképek Könyve, egy album, mely a látható formáknak egész lexikálisan rendezett gyűjteményét fogja adni. Belőle mindenki rendszeresen megtanulhatja a világon létező rengeteg tárgy-fajtának jellemző formáját. S így a fénykép lehetőséget ad az ifju nemzedék *látásának* rendszeres és hathatós nevelésére. Előkészíti a jövő „optikai emberét”, aki nem fogja érezni többé az elmúlt korok (és a ma) hipertrófiás szököltetésének hátrányait.

Végül, negyedik irányban, a fénykép egész sor új *művészeti* lehetőségnek forrása. E vonalon már eddig is erőteljes nekiindulást látunk és ez még újabb lökést fog kapni a színes (s egyszer majd plasztikus) fotografálás technikai megoldása által. Tájak, interieurök, embercsoportok végtelen változatu szín- és formahangulatát tudja majd a jövő fényképművésze lerögzíteni. Ő ismerni fogja már a „kollektív fénykép” műfaját, mely egy ember, egy interieur, vagy egy táj pillanatnyi hangulati változásait művészeti egységű képsorozatokban adja vissza (már a kollektív portré ötlete magában is gazdag lehetőségeket jelez).

munka

De a fénykép feladata lesz a most előretörő új, tárgyyszerűtlen formaművészet előkészítése is. Ez az új képzőművészeti irány a fénykép útján akarja megteremteni a tónusok, vonalak és tömegeknek új, absztrakt, ritmikus játékát s megnyitni általa a formakultúra új területeit.

Legvégül pedig az irodalmi művek *illusztrálása*, mely eddig a képzőművészet feladata volt, rövidesen a fénykép hatáskörébe kerül. A fényképtechnika nemsokára eleget fog tudni ahhoz, hogy a költő szavainak érzékeltetését, realizmusban és fantasztikumban, ugyanolyan kész művészettel nyújthassa, mint eddig a rajzón és ecset mesterei — de ezenkívül a fénykép jellemző erejét, biztosságát és sokaságát, amit az illusztráció művészete mindmáig nélkülözött. A képzőművész keres majd (részben már talált is) magának új hatásköröket; de mindenütt, ahol szavakba öltöztetett tények, gondolatok és érzések optikai vetítése a feladat, csak a fénykép mondhatja ki az utolsó szót.

Előttünk áll rövid vázlatban az a forradalmi átalakulás, amit a modern kultúrélet számos terén a „fénykép” szó jelent. Egyéni életünknek új célt és tartalmat ad a fénykép; megalkotja az optikai önéletírás végtelenül

érdekes reformját. Szociális téren megvalósítja a tömegélet mozzanatainak új és hiánytalan megőrzését: az optikai történelmet. Gyermek- és népnevelésünknek gyökeres újjászervezését indítja meg, utat egyenget a jövő gazdaglátásához és csiszolt formaérzésű nemzedékének. Végül pedig a festészet most folyó revolúciós korszakában ő, a fénykép köleszöni a továbbfejlődés új matériáját.

Amit elmondottam, az elsősorban a mozdatlan „állófénykép”-re szólt. De mindezt a megőrző, nevelő és gyönyörködtető hivatás ugyanott és nagyobb tökélytel betölti a mozgófénykép is. A film mint egyéni életet megőrző, a film mint szociális történetalkotás, a film mint pedagógiai eszköz: párhuzamosan kapcsolódik az állófénykép kulturájának egyes ágaihoz. Csakhogy a mozgófénykép technikája tudra és tulontul körülményes még ahhoz, hogysem bármelyik irányban egy teljes értékű kultúrterv szolgálatába lehetne állítani.

Amit azonban futó vázlatban itt megjelöltem, már nem utópisztikus képzelés; hanem jözan és reális betekintés egy nekilendült, néhol ösztönösen érzett, néhol felismert nagy kulturfejlődési folyamatnak immár közvetlen előttünk álló jövőjébe.

Gergő Endre

A MARTINOVICS-DRÁMA ÉS — A MEGHAMISITOTT TÖRTÉNELEM

Világtörténelmi levegőben született meg ez a dráma, amely a történelmi relativitás szempontjából egyenesen megcsufolása Martinovics emberi tragikumának. Nem feladatunk, hogy gróf Bánffy Miklós politikai drámáját mi is a szubjektív esztétika normáival bíráljuk meg. De ennél több: tisztáznunk kell a „dráma” történelpszichológiai alapját éppen a komoly tudományos történetírás és történetkritika szempontjából.

A dogmatikus történetírás nem bírálta meg Martinovicsot komolyabban, mint I. Ferenc, aki benne egy közönséges esaló forradalmi cinizmusát látja s akít kivégeztet, mert a vér gyönyöreiben élő királyok a történelem tanúbizonysága szerint a trónt csak az inkvizíciókkal, az Autoda-fékkal tudták megvédelmezni. De nézzük csak meg a tudományos történet-szemlélet alapján: bűnös összeesküvő, könnyelmű, hazudozó, kalandor, ki udvari kém is egyben, vagy a szabadságeszmék fanatikus előharcosa volt-e Martinovics Ignác?

Fraknói Vilmos, Martinovics és társaira vonatkozó történelmi monográfiái a budai és bécsi levéltári kutatások és főleg történetfilológiai szempontok alapján íródtak, de mégis

éppen olyan megbízhatatlanok a tudományos történelmi kauzalitás szempontjából, mint ahogyan tulzott történehamisítás Szirmay Antalnak minden tárgyilagosságot, komoly tudományos történelmi világképet nélkülöző bírálmunkája,² melyre már Kazinczy Ferenc azt a bátor megállapítást tette, hogy: „Jaj volna az emberiségnek, ha minden történetet úgy írának meg, mint ezt, mert akkor a történelem nem volna más, mint szövedéke szándékos és nem szándékos hazugságoknak.”

Gróf Bánffy Miklós Fraknói történelmi rekonstrukcióját vitte szinpadra minden intuitív emberi dráma híjján. Mert lehet-e az a dráma feszültséggel teljes, belső intenzitásával elhithető erejű, melynek hőse „nem a gondolat, hanem a cselekvés embere, akit azonban szenvedély és indulat, nem jözan megfontolás vezet és alapjában véve diszharmonikus, tépettlelkű ember, ki semmiféle téren nem nyújtja az állhatatosság és megbízhatóság biztosítékait.”³

A történelem logikája ellentmond Fraknói történelmi publikációjának. Mert korántsem volt Martinovics az az erkölcsileg zállótt, vagy árukkodó kémforradalmár, ki Biberách módjára „piszkos eszközökkel küzdött tiszta esz

mékért". És Bánffy-nak volt lelkiismerete ahhoz, hogy ebből „a hazug, kétszínű machiavellista kémforradalmárból” modern realista drámát formáljon?

De nézzük meg, miért nem lehet történetpolitikai és történetfilozófiai szempontból hitelesnek elfogadni Fraknói történelmi rekonstrukcióját, amely egyúttal elfogadhatatlanná teszi Bánffy Martinovicsát is.

Martinovics, a szászvárosi apát, II. József felvilágosult liberalizmusának hatása alatt lépett föl, hogy az oligarchia önző osztályuralmát megtörje. II. József vak hitet irtó kritikája, Martinovics társadalomszemlélete szemben találta magát a szolgáléküszeggel, az akkori társadalmi rend minden emberiséget sértő megcsufoló formájával. Martinovics látta, hogy a forradalmat kicsíráztató szabadságeszméket már nem lehet I. Ferenc elvakult politikai moráljával érvényesíteni. Ezzel szemben Fraknói azzal vádolja Martinovicsot, hogy „a francia forradalom eszmei magasztalásával csak hazudott, de nem dolgozott komoly célért”.⁴ De hogyan is lehetett Martinovicsnak szerencséje, mikor saját kortársai hurcolták a vérpadra. Ne felejtjük el: Martinovics az egyházi hierarchiának is áldozata lett, mert bele mert nyulni a teológia darázs-fészkébe, amit Martinovicsnak nem lett volna szabad megtenni: ha valóban besugója volt nemcsak Lipótnak, hanem I. Ferencnek is.

II. Lipót, amikor udvari vegyészévé nevezi ki Martinovicsot, akkor sem azért, amint Fraknói mondja, hogy kémszolgálatokat teljesítsen Lipótnak. Mert hiszen később tudjuk csak meg, hogy Martinovics valószínűen a „kinzások hatása alatt tett ilyen kierőszakolt hamis vallomást”.⁵ II. Lipót a demokratikus kormányelvek és a felvilágosult gondolkodás tekintetében semmi sem maradt el II. József mögött. Martinovics is támogatója lehetett Lipót politikai irányelveinek. S amikor Martinovics demokratikus átalakulást sürget s az előítéleteknek az egyházi civilizációnak akar véget vetni, II. Lipót segítségére van, mert hiszen maga Lipót is a francia szabadságeszmék hatása alatt állott. Így tehát semmi szükség nem volt arra, hogy Martinovics rendörkényi szerepre vállalkozzon.

I. Ferenc már teljesen szakított Lipót felvilágosodott liberalizmusával és így Martinovics útja is megszakadt. Ferenc megtagadta Lipót liberalizmusát. Így persze Martinovicsnak sem volt maradása, aki a francia forradalom hatása alatt írta meg filozófiai, történetpolitikai bíráló munkáit éppen Ferenc imperialista kormánypolitikája ellen. Ferenc megfosztotta Martinovicsot lombergi katedrájától, megvonta évdíját, mert nemcsak Ferencnek, hanem az egész „feudalista társadalmi rendnek

érdeke volt, hogy halálos ellenségét lássa a demokrácia első szöszlőiben”.⁶

De Martinovics bármennyire éhezett, nyomorgott, hű maradt centrális gondolatához s így közönséges történethamisítás Pulszky Ferencnek⁷ és a politikai hisztorizmusnak az a beállítása, hogy Martinovics elkeseredve és kényelmetlen anyagi viszonyok között kész volt bármily kétségbeesett lépésre. Az analógiák és kapcsolatok kierőszakolt, ellentétes aszociációju beállitottságának nyilván történetpszichológiai háttere van. Német János, a hírbet közzétett, minden erejét megfeszítette, hogy az összeesküvést hazaárulásnak minősítse és a pört az udvar szándékai szerint döntse el. Mert nyilván I. Ferencnek ezzel nem volt más célja, minthogy az uralkodó társadalmi osztályokat elrémítse nemcsak a szabadelvűségtől, hanem a tudományos kritikai gondolkodástól is. Azért sietett I. Ferenc, Lipót halála után indexre tenni Kant „Kritik der reinen Vernunft”-ját és a társadalmi rend, a politikai államélet megújítására vonatkozó elveket nemcsak a közéletből, hanem az irodalomból is kiirtani, hogy ne állja senki útját a vére és vasra épült politikai hierarchiának. Az irodalomban máris megvolt a hatása: Csokonai, Berzsenyi az ellenforradalom hőseit dicsőítik I. Ferencben.

Pauler Gyula, Fraknói levéltári publikációja alapján megtudja, hogy Martinovics mindenkép hazudott és megcsalta azokat, akiknek bizalmába tudott lopózkodni.⁸

De vajjon Fraknói munkáit lehet-e így komoly, alapos és tudományos tárgyilagossággal feldolgozott bírálómunkának elfogadni akkor, amikor a levéltárak fitkos feljegyzéseit, kierőszakolt, hamis kortörténelmi dokumentumait fogadta el egyedüli kutatási területnek? Fraknói a levéltárakban megőrzött följegyzéseket, forrásokat kész történelmi adottságoknak fogadta el. De már a tudományos történetírás lélektana kideríti, hogy Fraknói levéltári publikációja etikai és történetpolitikai szempontjaiban nem hiteles, mert alapjában véve: Martinovics nem tagadta meg világnézeti álláspontját, forradalmiságának vonala mindig töretlen marad. És a beismerő vallomások, amelyekről a levéltári kutatások szólnak, „nem önként keletkeztek s így megbízhatatlanok”.¹⁰ Martinovics csak a kényszer hatása alatt tehetett azt a nyilatkozatát, amelyben magát és társait olyan körülményekkel terhelté, amelyek nem feleltek meg a valóságnak. Erre a feltevésre utalnak Martinovics politikai és filozófiai munkái.¹¹ Martinovics vallomásainak egybevetése, Martinovics és társainak személyesen írt vádbeszédekének elégetése. A pör lefolyása pedig legjobban bizonyítja, hogy a „borzasztónak híresztelt összeesküvés végeredményben nem volt más, mint a legszemérmelenebb hazugság”.¹² Mert a

kérdés — mint Pulszky Ferenc is mondta — nem az igazság, hanem a hatalom kérdése volt.¹³

S ma már nyugodtan elmondhatjuk, hogy az egyház, az elvakult Habsburg-abszolútizmus ezt a politikai princípiumot a maga jól bevált rekvizitumaival a legáljasabb célok szolgálataiba állította a már letűnt társadalmi korokhoz. Csak egy-két történelmi analógiát lássunk: Hunyadi László, Zrínyi, Frangepán, Nádasdy és Martinovicsék mártírúma az önző feudalista osztályuralom gögijének, hatalmi tébolyának tanubizonysága. Savonarola, Giordano Bruno, Vanini, Ramus Péter az öncélú, beteges egyházi hierarchia alacsony erkölcsi gondolkodásának lettek áldozatai. Mert ne felejtjük el: a cél nemcsak a Habsburgoknál, hanem az egyházpolitikában is szentesítette az eszközt.

Fraknói részletkutatása¹⁴ forráskritikája az alkalmazott történetírás jól bevált filológiai módszere alapján történt. Horváth Mihály, a kitűnő történetkutató, nem alkalmazza a történetanalízis módszerét és a történetpszichológia kutatási ágait. Horváth megelégszik a lezárt történet szemlélettel.¹⁵ Ezzel szemben Marczali Henrik történetkritikai felfogásának már nem plauzibilis Fraknói történelmi világképe és Fraknóiék sokhelyütt esínált történelmi metafizikája. És éppen itt lép fel a kényes, megoldatlan történet-probléma mint lényegszemlélet, amelyhez Bánffy Miklós hozzá mert nyulni. És hogyan? Martinovics vétett az erkölcsi törvény ellen, amikor H. Lipót alatt rendőrkémi szerepre vállalkozott s ezzel érdemtelenül vált, hogy forradalmi eszmék és a szabadság méltó képviselője legyen. Társai tehát azzal a tudomással mennek halálba, hogy vezérük, összeesküvésük szervezője aljas áruló volt. És Bánffy ezzel megoldotta a dráma kettős lélektani alap-problémáját. De ez a közönséges történethamisítás teszi elfogadhatatlanná a dráma centrális eszméjét a történetpszichológia és a történelmi morfológia szempontjából.¹⁶ Bánffy történethamisítása kitűnik akkor, ha megítéljük, hogy az a világkép, amely Martinovics lelkére rávetődött, nem volt sem etikai, sem esztétikai szempontból valami szép és tökéletes. Martinovics szellemi és lelki életének adottsága váltotta ki belőle azt az elhatározást, hogy ne hódoljon be kora asszimilációs kulturájának, hanem az új francia eszméáramlatok szolgálatába álljon. Martinovics lelki és szellemi aspirációt, politikai és filozófiai írásai — az öntudatára eszmélt ember álláspontját igazolja, aki az emberiség magasabbrendű erkölcsi és szellemi világrendjéért küzd morális eszközökkel!¹⁷ E ponton válnak Fraknóiék sokszor felöltő antinómiái — történethamisításá.

De Bánffy Hajnóczyval, Sigrayval, Laszko-

viccsal sem bánt el különben, mint Martinovicsal. Órájuk ép az a sors várt, mint Martinovicsra. Ők is éppolyan hitványak, akarat nélküliek, mint Martinovics, aki valami nagyot, merészet akar, de perfid, aljas kémszolgálat elbuktatja.

Bánffy ebben az eltorzított, megnyomított Martinovicsában a mai ember absztrakcióját akarta megábrázolni. De valójában Szirmayék történethamisítását rekonstruálta újra.

Martinovics szembefordult kora asszimilációs kulturájával. S így csak egy hibája volt, nem vette észre, hogy kora mennyire önellent fordult. Martinovics a szabadságeszméknek, a történelmi előfejlődésnek volt embere s kora szellemi lefojtottságának és beteges romlottságának lett áldozatává.

A dráma szerint társai megvetik Martinovicsot. A történelemben ugyanakkor a kivégzettek tanúságot tesznek Martinovics hitvallása mellett: „Laetius, etrunco florebit!” „Lesz még virág a fán!”

És egy ilyen történethamisítást, amely szegényfoltot hagy a történelem síkján, lehet-e egyáltalán drámának is elfogadni?

Az igazi Martinovics-drámára még várunk, megírója még nem jelentkezett.

Beregí Tivadar

¹ V. ö.: Martinovics és társai összeesküvése.

² V. ö.: Szirmay Antal: A magyar jakobinusok története. (1809.)

³ V. ö.: Fraknói Vilmos: Martinovics istentagadó elveket hirdető munkája (1920) 18. oldal.

⁴ V. ö.: Fraknói: Martinovics istentagadó elveket hirdető munkája (1920).

⁵ V. ö.: Dr. Várady Zsigmond: Martinovics (1909).

⁶ V. ö.: Marczali Henrik: Magyarország történelme 1898. (562 oldal.)

⁷ V. ö.: Pulszky Ferenc: Martinovics és társai (1881).

⁸ V. ö.: Marczali: Magyarország történelme 1898. (565. oldal.)

⁹ V. ö.: Pauler Gyula: Martinovics (1881).

¹⁰ V. ö.: Várady: Martinovics (1910).

¹¹ V. ö.: A magyar állam helyzete (1792).

¹² V. ö.: Marczali: Magyarország történelme.

¹³ V. ö.: Pulszky: Martinovics és társai.

¹⁴ V. ö.: Fraknói: Martinovics élete.

¹⁵ V. ö.: Horváth Mihály: Magyarország történelme.

¹⁶ V. ö.: Beitrag zur Charakteristik und Regirungs Geschichte (229—235).

¹⁷ Acsády: A magyar irodalom története (1904).

CSIZMADIA SÁNDOR

186-187

1871 március 10-én született Orosházán — 1929 március 9-én halt meg Mátyásföldön. Csizmadia Sándor ninestelen parasztesaládból származott, mélységekből indult el a nap felé, szolgáson, katonáskodáson, városi napszamoskodáson, politikai harcokon, költői dicsőségen és forradalmakon át följutott a csucsra, hogy aztán mindent megtagadva és mindenből kitagadottan visszahulljon a mélységbe. De nem a parasztságba hullott vissza, mint ahogyan a jégvert virág visszahull a földre, amiből kisarjad, hanem a város árnyékában élő lumpenproletariátus körébe, ahol ő is alámerült az együgyű szegénységben és a bolondító alkoholgőzben. Nagy emberi tragédia az ő tragédiája. Mint egy különös csillag indult el a fajtája előtt, erő, akarat és gondolkodó szellem egyesült benne a magyar proletariátus, akié ő volt, saját maga szörnyű emberi fogyatékoságaira döbbenhetett rá politikai szószólójának és legnagyobb költőjének elhullásával. Nem mondhatjuk el egyszerűen: meghalt egy ember és vége a sornak, a világ forog velünk tovább. Aki érzi a dolgok összefüggését, az nem nézhet el közömbösen e fölött a különös sors fölött. Csizmadia példával dokumentálta előttünk, hogy milyen elhivatott erők élnek a magyar proletariátus soraiban s ugyancsak példával figyelmeztet bennünket arra, hogy milyen kemény gerinc, mennyi kollektív érzés és észszerűség kell ahhoz, hogy mint szocialisták élhessük le és fejzessük be életünket. A proletárizsenik karaktere nem a sikertelenségek, hanem a siker tűzében keményedik meg acéllá vagy olvad meg salakká. Csizmadia átverekedte magát a sikertelenségeken, de összeroppant a sikerei alatt. Hódítónak indult el s aztán behódolt az ellenfeleinek s végül, akik valamikor rajongtak érte, azok sajnálkozva emlékeztek rá s azok, akikhez ő, magáról megfedkezett, fölkapaszkodott, mikor már nem volt rá szükségük, belenyomták a sárba. És mi nem esünk kétségbe ezen a hulláson.

A magyar munkásmozgalom sok értéket kapott Csizmadia Sándortól s ha ő el is pártolt tőlünk, mi nem gondolhatunk rá, mint ellenségre, ami igazi érték volt benne, azt belőlünk merítette és nekünk adta vissza.

A TÁRSADALMI LEXIKON KORREKTURÁJÁHOZ

Az emberiség szellemi fejlődéstörténetének, a kulturterületeknek lexikális összefoglalására mindig szükség volt, hogy az egyes embernek meglegyen a kapcsolata a szellemi kifejezési formákkal s így könnyebben el tudjon igazodni a világkép síkján. A lexikális irodalom eddig nem mutatta azt az *értékemelkedést*, amely a szellemtudományok határterületein mindjobban kifejezésre talál. Ugyanezt kell megmondanunk a *Társadalmi Lexikonról* is, amely az egyes részlettudományok hiányos lexikális feldolgozásánál a *szociológiai* szempontokat sem vette fel, egyszerűen megmaradt a régi világszemlélet lezártágánál. Pedig ma már olyan *Társadalmi Lexikonra* van szükségünk, amely *szociológiai szempontból* tisztázza az összes gondolatprincípiumokat, jelenségformákat, a differenciált fogalmakat. Ma, amikor a megújított ujplatonikus filozófiai történet-szemlélet, a lezárt gondolatformák új, redukciós átértékelésére van szükség, a *Társadalmi Lexikonnak* már egészen új szempontból kell feldolgozni a kultúrfilozófia ismeretárait, gondolatállományukat, amelyek közvetlen kapcsolatban vannak a *szocializmussal* mint *értéktudománnyal*.

A *Társadalmi Lexikonból* éppen a szociológiai szempont hiányzik, az egyes művelődési ágak lexikális összefoglalásánál. S éppen ezért a *Társadalmi*

Lexikon gondos korrekturára szorul. Mi ezt a szigorú korrekturát különösen azokra a diszciplínákra tartjuk meg hangsúlyozni, amelyek inkább *értékbeli elvonatkozottságuk* miatt hiányoznak a *Társadalmi Lexikonból*. De ha az *alapelvő* szociológiai szempontot érvényesítjük az értékterületek összefoglaló feldolgozásánál, akkor látni fogjuk ezeknek az *elvonatkozottságuk* kapcsolatát a munkásmozgalommal.

Mármost melyek a *konstitutív, tudományos, szociológiai szempontjai* az új *értékmegismerésnek* és a szellemtörténeli beállítottságnak?

Ha a munkásmozgalom *világszemléleti és etikai megnyilvánulás*, akkor belső kapcsolata a filozófiával sohasem lehet esetlegesség, hanem mindig szükségszerű. De akkor a *Társadalmi Lexikonban* a filozófia ne csak egy kor kultúrájának fogalmi összefoglalását jelentse, hanem szociológiai szempontból: a *világszemlélet és életfelfogás tudományát*. Hegel a filozófiában *dialektikus szükségességet* lát. A munkásmozgalmat, tehát mint világszemléleti és etikai mozgalmat, a *történelem dialektikája* tette szükségessé. A gondolaprincípiumoknak, mint filozófiai történeli rendszereknek szociológiai feldolgozása, ebből a szempontból fontos. Mert a filozófiai-történeli világnézet dialektikus elvi összefüggéseiről összefoglaló, tudományos *értékítélet* kell adni a munkásmozgalomnak, hogy föl tudja fogni a világot, a történelmi mozgást a tudományos szocializmus síkján.

munka

A filozófiát a világszemlélet és életfelfogás tudományának kell felfognunk. A Társadalmi Lexikonból már nem hiányozhat ez a tisztán világszemléletet formáló filozófia. De ehhez a pszichológiai fogalmak, alapszemléletek, ismeretebb filozófiai kifejezések, ismeretformák összefoglalására van szükség. A Társadalmi Lexikon második kiadásába tehát fel kell venni *Alexandriai Filót*, *Spinozát*, akik megindítói voltak a tudományos, kritikai gondolkodásnak és egy nagy szellemi fejlődéstörténeti folyamatnak, amelyből kicsirázott a tudományos szocializmus. Ugyancsak *Kant Immanuel*, *Locket*, a skót szenzualista pozitívizmus képviselőjét, *Schopenhauert* is, akik már a filozófiai gondolkodás átalakulásának történetében új utat törtek.

Ne felejtjük el, hogy a legújabb kori szocialista gondolkodók közül löbben a szocialista erkölcsiant *Kant* alapfogalmainak kapcsolatban igyekeznek kiépíteni (*Paul Natorp*, *Walter Israel*) és a szocializmus bölcsészeti megalkotásában is többen *Kant*-hoz térnek vissza. (*Bernstein*, *Karl Vorländer*, *Max Adler*.) *Kant*ot tehát nem lehet a Társadalmi Lexikonból kihagyni, mert a munkásságnak még mindig jelent annyi értéket, mint némely polgári riporterek vagy a felvonultatott dilettáns költők hudserege.

Szociológiai szempontból fontos a legújabbkori ismeretpszichológia és analitikus filozófia új irányainak lexikális összefoglalása. De ha valaki kérdezné: mi szüksége van erre a munkásmozgalomnak? *Alfréd Adler* és *Otto Rühle* individuálszociológiája: a kollektívizmusnak, mint életformának ma egyik legerőteljesebb kifejezési formáját mutatja. A munkásmozgalom pedig ehhez a kollektívizmus-hoz akar eljutni elsősorban a nevelés terén.

Ugyancsak *Heinrich Rickert* értékfilozófiája, *William James* pragmatizmusa, *Husserl* fenomenológiája és *Bergson* intuicionizmusa mind keresik a kapcsolatot a világszemléleti és az életfelfogási problémák között. A XIX. században *Vogt*, *Moleschott*, *Hegel*, *Feuerbach* tudományos ismeretelméleti, kritikai materializmusának ugyanez volt a kutatási területe. Ezek a modern filozófiatörténeti irányok a tudományos kritikai gondolkodás fejlődésvonalaiba esnek. A Társadalmi Lexikonnak ezeket az igazságtartalmakat, mint intellektuális formákat nem szabad figyelmen kívül hagynia.

A szocialista pedagógiának is új lexikális összefoglalását várjuk a Társadalmi Lexikontól. A munkásmozgalom szempontjából egyik legnagyobb problémánk az, hogy gyermekeinket hogyan neveljük a kollektivitásra, munkára, békére. Fontos tehát a pedagógia? A kérdés önmagában adja meg a feleletet.

Az utópista *Owen* és *Fourier* pedagógiája, mely a történelmet kezdetet jelenti és később *Marx*, *Engels*, *Liebknecht*, *Cl. Zetkin*, *Borchardt*, később *Seidel*, *Bebel*, *Paul Natorp*, *Otto Rühle* mint a szociálpedagógia tudományos, elméleti kiépítői nem hiányozhatnak a Társadalmi Lexikonból. A nevelésről írt részt a szocialista pedagógiai gondolkodás történetével tartjuk szükségesnek kiegészíteni.

Szocialista szempontból fontos, hogy az erkölcs fogalomtartalmainak és történetének lexikális összefoglalásánál állítsuk szembe a teológiai, metafizikai etikát az erkölcsi relativizmussal, mint kauzális etikával. Mert ne felejtjük el: az erkölcs fogalmának tartalma már megváltozott.

Ma az adottságok, az érték tudományismeret szociológiai átértékelésére és új összefoglalására van szükség. Ezt annál inkább várjuk a Társadalmi Lexikontól, mert az eddigi lexikális irodalomban ennek a különben egészen új szempontnak nyomát sem találjuk. A Társadalmi Lexikon csak így lehet hűzágpótló a munkásmozgalom számára s így jelenthet példátlanul egyedülálló értéket az új lexikális irodalomban is.

A fentiekben, mint ahogyan a címben is jeleztük, a Társadalmi Lexikon második, korrigált kiadásához akartunk adni néhány fontosnak vélt megjegyzést. Hogy az első kiadáshoz részletes kritikát fűzzünk, technikai szempontból fölöslegesnek tartjuk. Az itt elmondott észrevételeink figyelembevételestől az új kiadás részletesebbé és átszerkesztésének is következnie kell. Nem hallgathatjuk el azonban rosszallásunkat amiatt, hogy a Társadalmi Lexikon munkatársainak névsorából a magyar munkásmozgalom legjelentősebb szereplői hiányoznak. Tudjuk, hogy Magyarországon minden szocialista eszelekedet beleütközik a „fennálló társadalmi rend törvényeibe”, dr. Madzsar József elvtársnak mégsem szabad lett volna vállalnia a szerkesztésnek ezt a módját. Reméljük, hogy a második kiadásnál ezen a téren is megtörténik a föltétlenül szükséges korrekúra. Az, hogy elvtársaink egy része még ma is emigrációban van, nem lehet akadálya ennek a korrekciónak. **Beregi Tiivadar**

A MUNKÁS TESTEDZŐ EGYESÜLET

március 3-án rendezte első nagyszabású kulturális programját a Városi Színházban. A hatalmas színház meglátogató munkás nézőközönség tetszésétől kísérte páratlanul tiszta munkáskultúrelőadásról azonban, a cél és a jövő fejlődés érdekében az alábbi sorokban nemcsak beszámoló, de bírálatot is kell mondanunk.

A munkáskultúra hivatalos irányítói az előadás sikeréből levonhatnák a munkáskultúrelőadások lehetőségét. A munkáskultúregyesületek, de a munkáskultúrát óhajtó tömegek is rég túlnőttek az egykori műkedvelőelőadások kezdetlegességén. Így hát felveheljük a párt oktatásügyi bizottsága előtt, egy esetleg havonként rendezendő nagy «munkásrevü» sikerének jelentőségét. Kétségtelen, hogy az ilyen előadások sikere többet jelentene a munkásmozgalomnak, mint az ismert és mindenki által megunt polgári izü «kultüresték».

Hatásos vezetőül az Alkoholellenes Munkás-szövetség egyesületkara *Blobner*: «Munkásüdvözlés»-ét és *Mórocz Jenő*: «Jeligé»-jét énekelte el.

A műsor első főszámaként munkástornászok, a szabad és munkamozgásokból álló «Munkaszimfónia» adták elő. A színpad háttérében magasán, egy háromszögben megvilágított árnyalak gongolva a munka ritmusát, mely alatt egymásbaroskadóan szakadatlanul vonultak az emberláncok sorai. Majd sorba megjelentek ritmusosan és kifejezően a munkásmozdulatok szimbolizálói: a harangozó, a magvető, az aratók, a kifejező-mozgású marokszedő-lányok, gépmunkások és folyton-folyvást a végeláthatatlannak tetsző görnyedő sorok.

A «munkaszimfónia» előadásért hálás taps jutott a munkástornászoknak s mi is elismerésünkkel fejezzük ki e sorokban. Szerintünk azonban a

ritmust gongató árnyalak sokat veszített jelentőségében azért, hogy egy háromszögbe, «prizmába» állították. Kísérletjek meg próbaképpen egy nagy téglalakú vászon mögé az egyik oldalra állítani a ritmust doboló emberalakot, a vászon többi része tisztán üresen maradván jelentőségében kiemeli és megnagyítja a szimbólumot. A cél érdekében itt még egyre figyelmeztetnünk kell. Az elvonuló görnyedő sorok egymásbarogása túlzott, szerintünk ezeknek csak a munka terheit jelentő szimbólum kifejezése lenne a feladatuk, nem pedig, amint láttuk, a letörtség, az összeroppanás benyomásainak felkeltése.

Majd a szavalókórus *Dehmel*: Aratódal-át adta elő, nagyon mérsékelt hatáskeltéssel. A majdnem kizárólagosan szólókra épített szavalókar sohasem lehet oly hatástkeltő, mint a kollektíve betanult és előadó szavalókórus.

Vidám hangulatot teremtő és jól vezényelt gyermektorna tette változatossá a műsor első részét, melynek befejezőjéül élőképeket mutattak be. Ezek közül valóban jó és kifejező csak az MTE jelvényt alakító mozdulatlan tornász volt, míg a többi élőképek ilyen egymásutánban való bemutatása panoptikumszerű és így a közönség önkénytelenül is arra lesz figyelmes, vajjon nagyon, vagy kevésbé mozog-e az élőkép figurája. Szerintünk az élőképeket az egyes számok között kéne bemutatni, mindig egyet, egyet. De így is minél kevesebb, nehogy aggassák az előadás ütemét.

Szünet után a vegyes svéd torna-csapat komoly sportot mutatott be. Alig észrevehető vezényletre egymásután peregettek le a legkülönbözőbb rendszerek jól bevált gimnasztikus mozgásgyakorlatait, a szakértőkből elismerést, a laikusokból lelkesedést váltva ki. A bőripari munkások hatvanlagu dalkara után, női ritmikus torna következett és itt a tornászleányok legutóbbi szereplése óta nagy fejlődést állapíthatunk meg. Precíz összeszokottságuk, kitűnő mozgásuk komoly munka és nagy szorgalom eredménye.

A géptorna volt a matiné egyetlen száma, melyben kissé túltengett a szinpad hatáskeresés, és a lészta egyszerű eszközök helyett, ugynevezett művészetet akartak adni. Valóban a produkció nem nélkülözi a hatáskeltés lehetőségeit. El kell mondanunk: a világitási effektusok megválasztása e számnál helytelen volt. Az egy oldalról vetített lila fény a kendőzetlen nagyszerű izomzatú meztelen testeken állandóan különböző sötétszínű hullafoltokat juttatott ki, melyek az izmok játéka számára mentek, és a mozdulatok tornászúségeit, gimnasztikai szépségét elérték. A háttérben, teljes homályban álló alak sem keltezte mozgásával azt a benyomást, mintha a gépiáncolók mozdulatainak ura; a szimbolikus gépész lenne. Általában ilyen beállítottságú szinpadí tánc csak jelmezszerűségével hathat és testkulturális megjelenítésként, tornaként, csak az ugynevezett művészi hatáskeresés nélkül fogadható el.

Szünet alatt propagandaképeket vetítettek, melyeket a nézőközönség az élőképeknél sokkal nagyobb megértéssel fogadott.

A műsor harmadik részét a már ismert kalapácsgyakorlatok vezették be. A tavalyi júniusi munkásporlünnepe óta e számban a munkástornászok oly nagymérvű fejlettséget mutattak, hogy a kalapács akrobatikusan precíz és gyors forgatása teljesen elfakarta a néző elől annak szimbolikus

szerszámszerűségét. A szükségtelenül gyors ütemben forgatott kalapács már inkább tornászernek, sőt játékszernek tűnt fel a tornászok kezében és ezzel sokat veszített hatásából.

Lehet, hogy ez a betanítás hibája vagy a szerintünk szükségtelen zongora gyors tempója miatt van, de feltétlenül javításra szorul.

Fejlettebb gyermekek csoportja játéktornát mutatott be akrobatikus ügyességgel és felnőtt tornászoknak is dicséretére válható sokoldalúsággal.

Gyors tempójával és imponáló tömegével az igazi tömegsportot reprezentálta a vegyes partertorna, melyben az MTE tornászai edzettségüknek és egészséges sportjuk hatásának legszebb bizonyítékát szolgáltatották.

Befejezőül a tornászok csoportja gulát alkotott, mely szimbolikus kifejezője volt annak, hogy csak edzett testű tömegekre építhetünk egy jobb jövő érdekében.

Az MTE tornászakosztálya dicsérendő munkát végzett a matiné rendezésével és betanításával, az agitáció szempontjából azonban az előadás végén a színtér és a nézőtér közé épített hidon a tornászoknak a szinpadról le kellett volna jönni a nézőtérre, s a közönség között agitációs iratokat kellett volna szétosztaniok. Minden alkalmat meg kell ragadni a propagandára, ez a nap pedig sok új lehetőségét mutatta meg a kulturált és egészséges propagandának.

Braun József

VERA FIGNER EMLÉKEZÉSEI

Most jelent meg Vera Figner visszaemlékezéseinek harmadik kötete németül és ez a harmadik rész, amely a nagy forradalmárno életének utolsó húsz esztendejét, a börtönből való kiszabadulása utáni éveit tárgyalja, nem hasonlítható sem érdekességében, sem erejében, sem közvetlenségével az első két kötethez. Vera Figner életének első két szakasza: forradalmári szerepe, mely egyúttal az oroszországi forradalmi mozgalom hőskorát jelenti és a Schlüsselburgi börtönben eltöltött huszoneg év fordulatot jelentett neki, mint az azután elkövetkezett évek. Nem csodálatos tehát, hogy az olvasó számára sem olyan magával ragadó, élményszerű és nem olyan tanulságos a „Schlüsselburg után“ kötet, mint az „Éjszaka Oroszország felett“ izgalmas, heroikus mély emberi két kötete.

De ha ettől az önkéntelenül adódó egymásmellé állítástól eltekintünk, a harmadik kötet is nagyszerű életdokumentum és őszinte emberi vallomással sok mindenre tanít és figyelmeztet bennünket. Vera Figner nem szépíti a helyzetet, nem korrigálja az életet, hanem megmutatja, úgy, ahogy azt felismerte. A felismerése pedig egyúttal beismerés is; az, aki a nyolcvanas években bombát készített a cár ellen, aki a hetvenes években összekülvő szekták fegyvereivel akarta a forradalmat megvalósítani, az harminc évvel később a börtönből való kiszabadulás után nem tud bekapcsolódni az új, a megváltozott munkásmozgalomba. Vera Figner felismeri ezt és mert 60 év közelében nem igen tud megváltozni már az ember, bármennyire is együttérez a munkásmozgalommal: félreáll. Tudja, hogy munkássága nem használna

munka

a mozgalomnak, tudja, hogy aktív tevékenységet, elsősorban álló szolgálatot nem tud már teljesíteni. Mennyire nemjelentősnek, mennyire (addigi munkásságához képest) másodrendűnek érzi ezt a későbbi inkább jótékonykodó működését, azt mutatja az, hogy életének 1907-től 1928-ig terjedő szakaszát tíz oldalban tárgyalja. Mennyire imponáló, mennyire nagyszerű ez az önfegyelem, amellyel önmagát is szigorúan vizsgálva, ez a kiváló harcos és egész ember leszállítja mai működésének értékét.

Ő tanult mindebből és nekünk a mai munkásmozgalom embereinek is le kell vonunk a tanulságot. Ugy, ahogy Vera Figner, úgy mi is tanuljuk meg: a munkásmozgalom változásával és fejlődésével kell a magunk eszközeinek változni és fejlődni. Ahogy nem lehetett husz évvel ezelőtt, negyven évvel ezelőtti módszerekkel a munkásmozgalom szolgálni, ugyanugy ostoba, vagy gazember az, aki ma a husz., vagy akár tíz év előtti módszereket kritika és változtatás és fejlesztés nélkül (mit változott azóta a kapitalizmus is és védelmi eszközei és harci modora) átveszi. A munkásmozgalom harcosainak fejlődni kell a változó helyzettel és társadalomváltozás felé fejlődő világképpel. Aki pedig ezt nem ismeri fel, akár „jobb”, akár „bal”-oldalon és átvelt szövegeket akármilyen nagy hangon is kiabál, az káros a munkásmozgalomra.

Olvassátok el Vera Figner könyvét és vonjátok le a tanulságot!

Nádass József

PUDOWKIN FILMKÖNYVE

Eisenstein mellett ma Pudovkin az oroszok legnagyobb filmrendezője. Az *Anyu*, a *Szt. Pétervár vége* és most a *Vihar Ázsia felett* című munkái a filmalkotások csúcsát jelentik. Pudovkin ez év január 10-én a Holland Filmliga meghívására előadást tartott Amsterdamban, amely előadásában a többek között ezt mondta:

„A külföldi kritika legtöbbször azt kifogásolja az orosz filmekben, hogy azok a kapitalistákat mindig rosszaknak, a munkásokat pedig mindig jó emberként állítják be. Egyoldalúsággal vádolnak bennünket, s azt mondják, hogy ez az életben másképp van. Megengedem, hogy az életben tényleg másképp van. Azonban én művész vagyok, s így vallom azt, hogy a művésznek mindig pregnansnak kell lenni. A művészet sohasem lehet a természet szolgái másolása. A művész feladata az, hogy egy bizonyos gondolatot, eszmét fejezzen ki. A művésznek hatni kell az emberekre, hatni pedig csak a szeretettel és a gyűlölettel lehet. A nyugodt objektivitás a művészetben hidegen hagyja a nézőt, annak csak a tudományban van helye. En egy cári tisztet nem tudok szeretni, mert rajta keresztül azt a rendszert látom, amelyet én károsnak és helytelennek tartok. Bizonyos, hogy a cári tiszték között is lehetnek jó emberek. En azonban, mint művész, nem tudok egy jó emberen keresztül egy rossz ügyet bemutatni. Ezzel szemben szeretem a forradalmár fiú jó öreg anyját és miután azt akarom, hogy a néző is megszeresse őt, azért formálom meg úgy, ahogy az ennek megfelelően szükséges. Természetes akadnak sokan, akiknek a felfogása nem egyezik meg ebben a tekintetben a miénkkel. De azért szemrehányásokkal még sem

lehet bennünket illetni. Az amerikai filmekben például törvény az, hogy a szerelmes pároknál a hős-nőnek, akit szeretnek, mindig szépnek és csinosnak kell lenni. És ez ellen senkinek sem jut eszébe tiltakozni, holott az életben minden szép nőre legalább száz csunya jut. Engedjék meg tehát nekünk is, hogy mink lelkileg szépeknek azokat az embereket állítsuk be, akiket mi szeretünk és csúnyáknak azokat, akiket nem szeretünk.”

Podovkinnak ezt a költői felfogását tükrözik vissza sajátosan orosz, az orosz pszichéből adódó filmjei is, amelyek mindenütt döntő győzelmet arattak, ahol megjelentek. Mert ezeknek a filmeknek abszolút művészetét, szocialista szellemük ellenére a polgári közvélemény is kénytelen elismerni, kénytelen számolni velük, mint olyan jelenségekkel, amelyek valaminek a legmagasabb fokát jelentik. Azonban, az orosz filmek nemcsak mondanivalójukban, hanem ennek megfelelően formájukban, technikájukban is újat adtak. És az orosz filmeknek a sikerét ez a mondanivalót majdnem hiánytalan filmszerűséggel kifejező újszerűség, a *montázs* hozta meg, a filmépítésnek sajátos és érdekesen módja, amelynek igazi lényegéről bővebben fogok még írni. A *montázs*, kis részletekből detailokból összetett szigorúan anyagszerű konstrukció, amelynek a milyenségét a film eszméje és az ebből adódó ritmus határozza meg.

Ennek a filmépítésnek a teóriáját, új rendezői módszerét a gyakorlatát adja Pudovkin „Filmregie und Filmmanuskript” című könyvében, abszolút tudással, mély pszichológiával, az anyag főlényes ismeretével. Pudovkin ebben a könyvében mintegy akaratlanul is megvilágítja filmjei sikerének egyik okát, azt, hogy mennyire ura az anyagnak, amellyel dolgozik s hogy mennyire tisztában van a film hatáslehetőségeivel.

És ez az, amit itt külön ki szeretnénk hangsúlyozni. Mert a könyv különben tisztára szak-könyv, amely közelebről csak azokat érdekelheti, akik a filmmel állandóan foglalkoznak. De a benne megnyilvánuló hatalmas szaktudás leszőgözése kíváncsok a nyilvánosságra. Azért, mert ez a tudás bizonyíték arra, hogy a dilettantizmusnak, a szocialista mozgalomban ninesen létjogosultsága, mert ez a dilettantizmus legfőképpen rázósokat adhat, amelyeknek a hatóereje egyenlő a semmivel. Pudovkin ezzel a könyvével ismételtén bebizonyította azt, hogy aki a szocializmus síkján eredményes munkát akar végezni, annak mindenekelőtt tudni kell. A tudás mint hatalmi tényező Pudovkin filmjeiben és ebben a könyvében is megmutatkozik, amely könyvet néhány érdekes szcenárium-példa és Timosschenkónak, az ismert filmtéoretikusnak „Filmschnitt und Filmkunst” c. tanulmánya egészíti ki, a *montázs* különböző fajtáiról.

Gró Lajos

ÚJ MAGYAR KÖNYVEK

József Attila: Nincsen apám, se anyám

A mai fiatal költők javarésznél gerinctelenségét s talajvesztettségét látom abban, hogy a civilizátorikus városból olyan területre menekülnek, melybe gátlón beleivódott a múlt: a faluba. S a falusi életnek csak olyan jelenségeire rezonálnak, melyek a régi szép idők gyökereiből táplálko-

nak. Ez dom, n amíg l elhárító landó n falu éle zsef Atti

Minde gadhatja magot v kéménye fiatalok ismert szavaiáb az utóbb páratlan tatlanul résztül l vers jele sohasem nyegle f vesztü ki

Absztr ben a v költő fu esen ap életből, csak a költőből

József megvan rejltő j könyvelt versei. C van nála elvonja den ériú még nin

kából ir annyira is kívülr Attila m Bach, se seiben v mint rit

Könyv sorozat, költői eg letesebb, részletét

(s)

Néhan s primit sek kím vereti e

József melik a madarak

Márai t

Ez a egyes kö vet, meg nem szo kedjenel

nak. Ezzel a véleményemmel nem állok egyedül s tudom, nem én vagyok az első, aki ezt leírja. De amíg legtöbb elváratomnál ez egy dogmatikus elhárító gesztussá fajult, addig én nem vagyok hajlandó mindenkit gerinctelennek kiküldeni, aki a falu életéből meríti mondanivalóit. Legkevésbé József Attilát.

Mindenki csak önmagát adhatja. Senki nem tagadhatja le igazi énjét s a földtől, melybe buzagot vettem, nem várhatom, hogy füstölgő gyárkéményeket teremjen. Más az aszfalton nevelkedett fiatalok nosztalgikus vágyakozása a könyvekből fiatalok természet után s más az a költő, kinek szavaiból a föld nehéz párja tör elő. József Attila az utóbbiak közé tartozik. Őszintesége ma talán páratlan a fiatalok között. Embersége elválaszthatatlanul egy költészetével, nem vers-sémákon keresztül látja a dolgokat, hanem a dolgok már mint vers jelenkeznek benne. S ezért, bármit írjon, az sohasem hat a megirt tárgy durvaságával, vagy nyegle finomságával, mert bármi legyen is az, elveszti külön jelentőségét s már mint csak vers él.

Absztrahál tehát József Attila? Nem, mert ezekben a versekben a maga teljességében kinyílik a költő furcsa és rokonszenves embersége. A «Nin-esen apám, se anyám» nem színpadot ad egy életből, hanem a költő igaz, őszinte önéletrajza s csak a dogmák rövidlátói olvashatják ki ebből a költőből ennek ellenkezőjét.

József Attila költészetének is minden bizonnyal megvannak a hibái, de én itt csak a költészetében rejülő játékos adottságokról akarok beszélni. Soha könnyelműbb írásokat nem olvastam, mint az ő versei. Csak a kellő rutin kell hozzá, — s ez megvan nála — hogy a forma, mellyel most dolgozik, elvonja az életből, csengéthyűvé váljon, hogy minden érintésre pajkos kedvvel csilingeljen. Ez ma még nincs így, de ha nem vigyáz eléggé, ha megkábult írásmódja kedvességétől — így lehet. Versei annyira fülbemászók, hogy egyszeri olvasás után is kívülről tudja őket az ember, de rossz érv József Attila mellett, hogy zenei hatásuk miatt, mert sem Bach, sem Bartók zenéje nem fülbemászó. Ha verseiben van is zenei elem, úgy ez inkább, melódia, mint ritmus.

Könyvének legjelentősebb része a «medáliák»-sorozat. Itt bontakozik ki legigazabban József Attila költői egyénisége s formaművészete is itt a legtökéletesebb. A medália-sorozat két különösen szép részletét kell idéznem itt:

«Jéglapba fagyva tejfehér virág,
elvált levélen lebeg a világ — —»

«Hogy széles ajkam lázba rezgve ring
s ferskék etetnek bogárral megint — —»

Néhány szabadversét valami keresetlen naivitás s primitív döcögés jellemzi. Tiszta, egyszerű érzések kimondása. Legsikerültebb közöttük a keményveretű «Kovács».

József Attila költő, akkor is, mikor gépek termelik a verseket, ő énekefni tud, amikor már a madarak is berekedtek.

Márai Sándor: Bébi vagy az első szerelem

Ez a könyv egy kis eszmei eseteapatét váltott ki egyes körökben s az olvasó, miután leleszi a könyvet, megkérdőzheti: miért? A könyv semmi okot nem szolgáltat ahhoz, hogy pro vagy kontra veszedjenek körülötte. Talán új formakísérelt ez az

írás — nem! Új, forradalmi eszmékkel telített talán? — nem! Ha szabad irodalmi alkotásokat elskatulyázni, úgy Márai könyve tipikusan polgári írás. Nemcsak vergődő, talajtalan figurái miatt, hanem az író állásfoglalása, illetve állást nem foglalása miatt is.

Mindez nem jelenti a Bébi nivóbeli lebecsülését, mert tagadhatatlan, hogy kvalitásaiban az utóbbi évek legjobb írásainak egyike. Márai jelentős íráskészsége, pompás emberábrázolása s józansága, amely hangfogót tesz tollára, egyaránt azzá teszik. De félok, hogy a tudatosság több ebben a munkában, mint az invenció, inkább jól megirt könyv, mint az elfojthatatlan mondanivalók írásba kivánczítása.

Egy öregedő tanár naplója a könyv, aki gépszerűen beállított napok között tölti el életét, de valami megnevezhetetlen betegség rágesálni kezd bensejében, érzi, hogy hiányzik valami életéből, amit megnevezni nem tud. Igen, az agglegény életéből a szerelem hiányzik. S nem tudni, hogy ez a hiányérzet okozza-e, hogy szerelmes lesz a kis diáklányba, Bébibé, avagy csak most találta meg az első nőt, aki szerelmessé tudja tenni a neurótikus tanár urat?

Hálás téma s Márai ki is használja a lehetőségeket. Az öreg tanár tragikus vergődését nagyszerűen érzékelteti s többi figurái is, így különösen a rejtelmes Timár s a pubertásában hol szimpatikus, hol antipatikus Madár különösen sikerült rajzok.

Egy könyv, ami megmutatja írójának nem mindennapi tehetségét, ami végig lekötö az embert, mert pompás olvasmány, de bizonytalan érzéseket kelt s mivel élményt adó ereje nincs, hamar elfelejthető.

Reményi József: Lesz-e reggel?

Hiába mondja Reményi előszavában, hogy lesz, aki könyvének hisz, az nem hisz előszavának. Az anarchia regénye ez, vagy, hogy irodalmilag fejezzem ki magam: az első magyarul írt dadaista regény. Pedig hát, hol vagyunk már az anarchiában gyökeredző dadaizmustól? Azóta tisztázódtak a dolgok s ki jobbra, ki balra állást foglalt. A nihilizmus ma már, csak az utat nem találók világ-szemlélete (?) lehet.

A nyílt állásfoglalás ideje érkezett el s alighanem ettől riadt meg Reményi s regényének főalakja: Ágoston. De ez a könyv így is a polgári világnézet bizonytalanságát dokumentálja, aki öltelenül behajítja magát az elvek malomkövei közé, az menthetlenül szétmorzsolódik, mint Ágoston.

A rendkívül érdekes könyv nem is egyéb így, mint az eltévedt ember kérdő kiáltása, aki nem érti meg sem a balról, sem a jobbról jövő választ.

Ezenkívül azonban Reményi újból tanúságot tesz érdekes tehetségéről. Szatirája, amivel kipécézi az emberek s dolgok kicsinyességeit, nagyon találó s nagyon éles. Kár, hogy helyenkint túlyers ez a humor s érezni erőltettségét, szinte félünk, hogy írója kiesik az előre megszabott hangból. Ez aztán a regény közepétáján félreismerhetetlenül be is következik. A szépen ívelő írás fokozatosan megbicsaklik, monotonná válik s a fejezetek nem tudnak egymáshoz kapcsolódni, széthullanak.

A regény, mint kompozíció, nem sikerült s így csak részleteiben élményszerű, de ezekben a részletekben az igazi tehetség erejével.

Zelk Zoltán

munka

JAKOB WASSERMANN: A MAURIZIUS-ÜGY

Sohasem volt mélyebb, szélesebb és áthidalhatatlanabb az apák és fiúk közt húzódó ősi szakadék, mint ma: két partján két külön világ tanyázik; egyikén egy kivénhedt világrend omladozik, másikon egy megújuló, eszmékkel teli emberiség fejeződik.

A szakadék két partjának élete, apák bukása és a fiatalok előretörése ad hátteret Wassermann regényének, amely merész pálcátörés a konzervatív világrend eszményei felett és optimista hitvallás a modern eszmék kőkövéiből felépítendő új világrend mellett. Az új világ megteremtésének vágya itt vibrál a XX. század levegőjében. A fiatalok első lehelletükkel szívják magukba és így törlenek, hogy a tizenhat éves Etzel Andergast, a főügyész fia, aki igazságtalanságot fedez fel egy tizenöt évvel előbb hozott ítéletben, a nélkülözések és életveszélyes kalandok egész sorát vállalja az igazság kiderítéséért, mert hajtja a vágy: megteremteni azt a világrendet, amelyben nincs igazságtalanság, ahol a bíró nem a társadalom felhatalmazott hivatalos bosszuállója, ahol a bűnös nem bebörtönözni vagy meggyilkolni való alany és egyáltalán, ahol az igazságszolgáltatás nem parafus-drótokon rágatott elszomorítóan üres és kártékony bábjáték. Etzel Andergast felfedezi az igazságot és odavágja főügyész-apja fejéhez: igazságtalan voltál, bűnös vagy! És amikor az apát megtöbolyítja a büntudat és a fiu átveszi a ház vezetését, úgy érezzük, hogy a konzervatív világ omlik össze bűnei alatt és az új emberiség lép a színpadra, hogy helyreüsse a múlt hibáit.

Wassermann jobb jövőt váró optimizmusának legszebb megnyilatkozása ez a könyv. Azé az optimizmusé, amely keserű felismerésben, kínos leleplezéseken, verejtékes vívódásokon át jut el a rendíthetetlen meggyőződésig: kell új világnak jönnie. A hatalmas munkában sehol egy túlzott vonás, sahw-i epesség, vagy tolsztoji elfogultság.

Jakob Wassermann könyve: a megváltás ígéretével fellépő fiatalságnak himnusza és egyben a konzervatív világrendnek gyászindulója; mélységes bizalom a XX. század dolgozó fiatalságában; glóriája az építő embernek, aki egyéni létét az eszme szolgálatába állítja; serkentő példaadás a bátortalanoknak, riadó a közönyöseknek és a tunyáknak. Tankönyv lehetne egy reakcióellenes iskolában.

Bende László

MEHRING EMLÉKEZETÉRE

Franz Mehring a spartakusmozgalmak viharos napjaiban, 1919 január 29-én halt meg.

Mehring esztétikusból, irodalmárból fejlődött szocialistává. A 80-as években, az akkor igen nagy tekintélynek örvendő „Neue Zeit” munkatársa lett s mikor Kautsky a „Kereszténység eredete” című munkájára készült, Mehring a német burzsoázia hatalmi szervezeteinek az ismertetésével foglalkozott, amit az azóta híressé vált Lessing-Legenden című munkájában dolgozott fel. A könyv annyira megnyerte Engels tetszését, hogy indítványára megbízták a német szociáldemokrácia történetének a megírásával. Alig lett készen ezzel a hatalmas munkával, máris megkezdte Marx és Engels hátrahagyott írásainak a kiadását. A munka elé irt előszónak kortörténeti jelentősége van.

Mehring emellett a napi küzdelemben is részt vett. A „Neue Zeit”-en kívül a „Leipziger Volkzeitung”-ban jelentek meg a cikkei, amely lapnak 1902—1908-ig a főszerkesztője is volt. Új területeket felszántó irodalmi és filozófiai írásai is itt jelentek meg. Plechanovon kívül Mehring volt az egyetlen, akinél a dialektikus materializmus, nemcsak módszer volt a dolgok felkutatására, hanem világnézet is, s aki ennek révén sikerrel vette fel a harcot az orosz Dietzgenisták, a német Machisták és az ujkantiánusok filozófiai mozgalma ellen.

A háború kitörésekor, az akkor már 70 éves Mehring erőteljes akciót indított a háború megakadályozása érdekében. Felhívást intézett az internacionáléban tömörült munkásokhoz a háború ellen, amelyet azután több más is követett, s amelyekért Mehringet elzárták. Itt a börtönben írta meg legszebb és mindmáig legnagyobb jelentőségű munkáját, a magyarul is kiadott: Marx életét, ami Marx születésének 100 éves évfordulójára jelent meg.

Élete végén politikai felfogásában teljesen baloldalra toldott. Amikor Kautsky az oroszok ellen irt röpiratát kiadta, az élénk vitában Mehring az oroszok mellé állt. Ez volt élete utolsó fellobbanása.

G. L.

munka művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő és kiadó
kassák lajos • a szerkesztő helyettese: nádass józsef • szerkesztőség és kiadóhivatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyesszám ára: 1.20 p. előfizetési ár félévre 6 p. egész évre 12 p.

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA